

Handreikingen voor NME-beleid

**ER HING EEN SPIEGEL
BOVEN HET WATER**

Dieuwke Hovinga

**BOVEN HET WATER
ER HING EEN SPIEGEL**

Analyse NME en de nota 'Natuur voor Mensen, Mensen voor Natuur'
in opdracht van en gefinancierd door het Ministerie van Landbouw,
Natuur en Voedselkwaliteit, directie Natuurbeheer, in het kader van de
uitvoering van het onderzoek *NME tot 2010; deeltraject 1- rapportage
handreikingen voor NME-beleid*.

Auteursrecht voorbehouden
© 2003 Universiteit Utrecht

Vormgeving: Femke Bulten
Beeldverwerking & Vormgeving
Faculteit Biologie, Universiteit Utrecht

Groep NME Onderwijs en Onderzoek
Leerstoelgroep Didactiek van de Biologie
Universiteit van Utrecht
Princetonplein 5
3684 CC Utrecht

Universiteit Utrecht

Inhoudsopgave

1. DE SPIEGEL	7	5. WEERSPIEGELING	38
1.1 Inleiding	7	5.1 NME en natuurbeleid	38
1.2 Opdracht	9	5.2 Het belang van leren in natuurbeleid	39
1.3 Vraagstelling	10	5.3 Het belang van NME voor natuurbeleid	41
1.4 Onderzoeksofzet	11	5.4 NME en natuurbeleid; twee zelfstandige entiteiten	43
1.5 Rapportage ‘Er hing een spiegel boven het water’	12		
2. BESPIEGELINGEN	13	6. ER HING EEN SPIEGEL BOVEN HET WATER	47
2.1 Resultaten veldconsultatie	13	6.1 Handreikingen voor NME-beleid	47
2.1.1 <i>Bedrijfsmatige aspecten</i>	13	6.2 Handreikingen ten behoeve van het verhelderen van de verhouding tussen NME, de NME-sector en natuurbeleid	49
2.1.2 <i>Inhoudelijke aspecten</i>	15	6.3 Handreikingen die inspelen op de beschreven aandachts- en knelpunten in de nota ‘Natuur voor Mensen, Mensen voor Natuur’	52
3. VOOR DE SPIEGEL: WAT IS EN BEOOGT NME?	18	6.4 Handreikingen ten behoeve van een verdere ontwikkeling van het leergebied NME en professionalisering van didactische expertises	56
3.1 Het leergebied NME	19		
3.1.1 <i>Centrale doel- en taakstelling</i>	19	7. SAMENVATTING EN CONCLUSIES	59
3.1.2 <i>Vier didactische principes</i>	19		
4. SPIEGEL VAN VERLANGEN: DE NOTA ‘NATUUR VOOR MENSEN, MENSEN VOOR NATUUR’	25	BIJLAGE 1	62
4.1 In vogelvlucht: de nota ‘Natuur voor Mensen, Mensen voor Natuur’	25	BIJLAGE 2	64
4.2 Knel- en aandachtspunten in de nota ‘Natuur voor Mensen, Mensen voor Natuur’	28	BIJLAGE 3	67
4.2.1 <i>Van een instrumenteel naar een interactief beleidsperspectief</i>	29	LITERATUUR	68
4.2.2 <i>Multi-interpretabele concepten</i>	31		
4.2.3 <i>Competentieontwikkeling</i>	32		
4.3 NME in de nota ‘Natuur voor Mensen, Mensen voor Natuur’	36		

I. DE SPIEGEL ¹

Er hing een spiegel boven het water.

De zwemmer keek omhoog

en zag zichzelf daar zwemmen in het glinsterende water,

hij zag hoe kalm hij zich bewoog.

*De lucht was blauw en de spiegel zweefde allengs naar de verte, weerkaatste
nog een waterlelie*

en verdween.

De zwemmer zwom ontroostbaar verder,

zo zonder spiegel zwom hij nergens heen.

1.1 Inleiding

Onze samenleving kent een krachtige dynamiek; ontwikkelingen volgen elkaar in hoog tempo op. Het levensmotto is veranderen. Voortdurend wordt op mensen en organisaties een appèl gedaan de horizon te verbreden door vernieuwende mogelijkheden te overwegen en ‘geboden kansen’ te realiseren. Het thema duurzaamheid, de veranderende positie van de overheid in de samenleving en huidige onderzoeksbevindingen op het gebied van leren en kennis zijn voorbeelden van veranderingsprocessen die actoren in het werkveld van NME en natuurbeleid uitnodigen andere paden te bewandelen. Dit kunnen nieuwe doelgroepen zijn. Het kan ook een heroverweging van doelen, taken en verantwoordelijkheden betreffen, of het hanteren van nieuwe leeromgevingen. Tevens kan het betekenen dat een verschuiving plaats vindt van aanbod- naar vraaggericht werken.

¹ Uit Tellegen, T. 1999. *Er ligt een appel op een schaal. Gedichten*. Amsterdam: Querido's Uitgeverij B.V.

Om als actor in het werkveld van NME te kunnen beoordelen of kansen ook daadwerkelijk kansen zijn en leiden tot een kwalitatieve verbetering van de huidige werkzaamheden is ten eerste nodig de vernieuwende mogelijkheden te kennen en te begrijpen. Ten tweede dient de betekenis en het eventuele belang van deze ontwikkeling voor de betrokken organisatie duidelijk te zijn.

Huidige ontwikkelingen zijn eerder complex dan eenduidig en bovendien verschillend van aard. Hierdoor is de aandacht veelal uitsluitend gericht op vernieuwende mogelijkheden *an sich* (zoals duurzaamheid, sociaal leren en vraaggericht werken). Vergeten wordt een blik in de spiegel te werpen en zich af te vragen in hoeverre ontwikkelingen ook betekenisvol zijn voor de eigen organisatie en op welke wijze deze zich verhouden tot bestaande activiteiten.

In de spiegel kijken betekent reflecteren over de eigen identiteit. De eigen identiteit is het referentiekader op basis waarvan ontwikkelingen kunnen worden gewogen en beoordeeld. De identiteit van een organisatie wordt mede bepaald door doel- en taakstellingen, verantwoordelijkheden, expertises en posities in het maatschappelijk veld.

Door confrontaties met veranderingsprocessen op verschillende terreinen worden NME-actoren uitgenodigd zich te heroriënteren op de eigen identiteit. Deze heroriëntatie heeft bij NME-actoren geleid tot onduidelijkheid over de functie en positie van hun respectievelijke organisaties in het maatschappelijk speelveld. Tevens geldt dat het belang en de functie van NME door regionale, provinciale en landelijke overheden verschillend wordt geïnterpreteerd. Hierdoor kunnen NME-actoren worden geconfronteerd met inconsistent NME-beleid.

De beschreven situatie heeft de directie Natuurbeheer van het ministerie

van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) doen besluiten om het onderzoekstraject *NME tot 2010* op te starten. Met dit onderzoekstraject beoogt de opdrachtgever inzicht te verwerven in de wijze waarop de komende jaren inhoud en vorm aan NME-beleid kan worden gegeven. De opdrachtgever wil enerzijds de NME-sector ondersteunen in de zoektocht naar adequate antwoorden op de gesignaleerde ontwikkelingen. Anderzijds relateert de opdrachtgever het NME-beleid tot 2010 aan de beleidsnota *Natuur voor Mensen, Mensen voor Natuur (NVM)* en het programma *Leren voor Duurzaamheid*. De opdrachtgever ziet NME als één van de instrumenten die kunnen worden ingezet om het huidige natuurbeleid te realiseren.

1.2 Opdracht

Het onderzoekstraject *NME tot 2010* dient de opdrachtgever bouwstenen te leveren om vanuit het ministerie van LNV het NME-beleid tot 2010 te kunnen formuleren en nader uit te werken. Daarnaast dient het onderzoek handreikingen te bieden om het interdepartementaal programma *Leren voor Duurzaamheid* verder te ontwerpen. Bovendien dient het onderzoek inzichten op te leveren ten behoeve van een verdere ontwikkeling van het leergebied NME. Gezien deze drie aspecten zijn de vraagstellingen door de opdrachtgever vanuit drie invalshoeken geformuleerd: vanuit de nota *NVM*, vanuit het programma *Leren voor Duurzaamheid* en ten slotte vanuit het initiatief van de Provincie Gelderland om in het kader van het beleidsplan *Veluwe 2010* een Nationaal Natuureducatie Centrum te ontwikkelen.

Om de vragen zorgvuldig te kunnen beantwoorden, worden in het onderzoekstraject *NME tot 2010* drie deeltrajecten onderscheiden. Elk deeltraject richt zich op één van de genoemde invalshoeken. Het betreft de volgende trajecten:

Deeltraject 1: NME en de nota ‘Natuur voor Mensen, Mensen voor Natuur’: een analyse

Deeltraject 2: NME en het programma *Leren voor Duurzaamheid* op weg naar 2010; verworvenheden en kansen.

Deeltraject 3: De betekenis van een Nationaal Natuureducatie Centrum voor NME en het NME-werkveld

Een eerste analyse is verschenen over NME en de nota *NVM* (Hovinga 2002b). Verder is een conceptrapportage uitgebracht over NME en het programma *Leren voor Duurzaamheid* (Hovinga 2003). Ten behoeve van deeltraject 3 is een onderzoek naar de doelen, kerntaak en doelgroepen van een Nationaal Natuureducatie Centrum verricht (Hovinga 2002a).

1.3 Vraagstelling

De centrale vraagstelling in deeltraject 1 betreft de positie van het leergebied NME en de NME-sector ten opzichte van de beleidsnota *NVM*. De opdrachtgever wil graag een educatieve uitwerking van de inhoud in de nota *NVM* waarin de ecologische samenhang tussen natuur, milieu en samenleving tot uitdrukking komt en daarom van belang is voor het denken over natuur en natuurbeleid. Verder heeft de opdrachtgever gevraagd te beoordelen welke competenties de in de nota genoemde doelgroepen nodig hebben, te bepalen of er lacunes zijn en -indien dit zo is- te beoordelen in hoeverre NME hieraan een bijdrage kan leveren. De analyse dient te resulteren in handreikingen voor het NME-beleid tot 2010.

1.4 Onderzoeksopzet

In het onderzoek dat aan deze rapportage ten grondslag ligt, heeft een dertigtal actoren (zie bijlage 1) uit het NME-veld geparticipeerd door op verschillende wijzen te reflecteren op NME en de NME-sector in relatie tot natuurbeleid.

Het onderzoek startte met een analyse van beschikbaar onderzoeksmateriaal en een literatuurstudie. De analyse en literatuurstudie hebben geleid tot een eerste analyse ‘NME en de nota *NVM*.’ De resultaten van deze analyse zijn beschreven in een tussenrapportage (Hovinga 2002b). De tussenrapportage is in een veldconsultatie ter validering voorgelegd aan de participanten uit het NME-werkveld. Tevens is de tussenrapportage voorgelegd aan het ministerie van LNV, directie Natuurbeheer. Aan de NME-actoren en natuurbeleidsmedewerkers is gevraagd om schriftelijk een genuanceerde reactie op het rapport in het algemeen en de bouwstenen in het bijzonder te formuleren. Dit werd aan de hand van vragen (zie bijlage 2) gestructureerd. De resultaten van de schriftelijke consultatie zijn verwerkt en geanalyseerd. Op basis van de analyse zijn discussiethema’s (zie bijlage 3) geformuleerd. De discussiethema’s zijn uitgewerkt naar programmaonderdelen voor een conferentie *NME op weg naar 2010*. Op de conferentie is elk discussiethema ingeleid door een spreker, waarna in groepjes is gediscussieerd over knelpunten die binnen het betreffende thema spelen. De verschillende discussies dienden te worden afgerond met conclusies die in de vorm van stellingen plenair werden gepresenteerd.

De gegevens van de conferentie zijn eveneens uitgewerkt en geanalyseerd. Dit heeft geleid tot aanvullend literatuuronderzoek.

De resultaten van het gehele onderzoek zijn verwerkt in deze eindrapportage en leveren de opdrachtgever tevens handreikingen voor een verdere ontwikkeling van de beleidsnotitie *NME tot 2010*.

1.5 Rapportage ‘Er hing een spiegel boven het water’

Allereerst worden in paragraaf 2 de resultaten van de veldconsultatie beschreven. Hiermee wordt duidelijk op welke wijze vertegenwoordigers van de NME-sector en natuurbeleid reflecteren op de verhouding tussen NME, de NME-sector en natuurbeleid.

Op basis van paragraaf 2 kan worden geconcludeerd dat de verhouding tussen NME, de NME-sector en natuurbeleid alleen nader kan worden bepaald indien duidelijkheid bestaat over ‘wat NME is en beoogt.’ Daarom wordt in paragraaf 3 het leergebied NME afgebakend door een centrale doel- en taakstelling en vier didactische principes te formuleren.

Om de eerder genoemde verhouding nader te kunnen bepalen, is eveneens inzicht nodig in het natuurbeleid zoals omschreven in de nota *NVM*. Daarom wordt in paragraaf 4.1 de nota *NVM* in vogelvlucht beschreven. In paragraaf 4.2 wordt vervolgens gewezen op enkele knel- en aandachtspunten in de nota. Ondermeer wordt duidelijk dat een lineair beleids perspectief in onze pluriforme en dynamische samenleving tekort schiet, waardoor realisatie van natuurbeleid kan stagneren. Een interactieve benadering van beleidsontwikkeling en -realisatie blijkt beter tegemoet te komen aan de complexiteit van onze huidige samenleving.

De analyse van het belang en de functie van NME in de nota *NVM* (paragraaf 4.3) maakt eveneens het lineaire beleids perspectief dat in natuurbeleid wordt gehanteerd, zichtbaar. Dit komt bijvoorbeeld tot uitdrukking in de opvatting dat NME een instrument is van natuurbeleid en geen zelfstandige entiteit. In paragraaf 5 zal echter worden voorgesteld om de verhouding tussen natuurbeleid en NME te herzien. Hiervoor wordt een voorstel geformuleerd.

In paragraaf 6 worden de resultaten van dit onderzoek verwerkt in handreikingen voor een verdere uitwerking van het NME-beleid tot 2010. De rapportage wordt in paragraaf 7 afgesloten met een samenvatting.

2. BESPIEGELINGEN

2.1 Resultaten veldconsultatie

De verhouding tussen NME, de NME-sector en de nota *NVM* is bereflecteerd vanuit een bestuurlijk en vanuit een educatief perspectief. De reflectie was gericht op inhoudelijke en bedrijfsmatige aspecten van NME.

2.1.1 Bedrijfsmatige aspecten

Wat de bedrijfsmatige aspecten betreft, kwam naar voren dat er geen sprake is van een NME-sector, in de zin van een afgebakende, intern georganiseerde eenheid. De sector is te versnipperd en er bestaat onduidelijkheid over de actoren die ertoe behoren. Dit bleek ook uit wensen en behoeften die werden geformuleerd. Ondermeer is aangegeven dat er behoefte bestaat aan:

- een eenduidiger beeld van NME
- een duidelijkere rolverdeling en taakstelling
- een centrale aansturing van NME
- een betere infrastructuur
- samenwerkingsverbanden

Opvallend is dat -ondanks deze constatering- in discussies de nadruk werd gelegd op ruimte voor verschillen, differentiatiemogelijkheden en de uniciteit van organisaties. Het bindende element tussen NME-actoren kan niet duidelijk worden verwoord. Eén van de actoren gaf aan dat dit mogelijk komt omdat veelal wordt gedacht in producten en diensten, en veel minder in doel- en taakstellingen die in producten en diensten tot uitdrukking worden gebracht.

Producten en diensten zijn concrete uitwerkingen van wat een organisatie in algemene zin beoogt. Wat in algemene zin wordt beoogd, wordt expliciet in de beschrijving van de identiteit van een organisatie (*mission statement*). Door identiteitbeschrijvingen naast elkaar te leggen kan het bindende element in de NME-sector zichtbaar worden gemaakt.

Een ander bedrijfsmatig aspect dat nadrukkelijk naar voren werd gebracht, betreft de organisatie en financieringsstructuur van de NME-sector. Deze wordt als problematisch ervaren. Projectfinancieringen zijn veelal kort en gericht op vernieuwing, waardoor de continuïteit van bijvoorbeeld huidige producten en diensten, van constructieve samenwerkingsverbanden en van kwaliteitszorg in gevaar wordt gebracht. Bovendien worden actoren geconfronteerd met tegenstrijdige subsidievoorwaarden (bijvoorbeeld binnen overheden). Het aanvragen en gefinancierd krijgen van een project is hierdoor een risicovolle en tijdrovende en daarmee kostbare aangelegenheid.

Verder zijn twee ongelijkgerichte factoren in het NME-veld werkzaam. Enerzijds wordt gehandeld vanuit een marktgericht perspectief; wie betaalt bepaalt, waarbij kan worden opgemerkt dat de doelgroep en opdrachtgever veelal niet samenvallen. Anderzijds klinkt in het NME-veld ‘de roeping’ door: idealisme als drijfveer.

Opvallend is dat in beide perspectieven de belangen van de doelgroep buiten beeld blijven. Als het leeraspect in NME centraal komt te staan, dan is dit niet langer houdbaar. Aangezien motivatie de drijvende kracht van leren is, dienen activiteiten aan te sluiten bij de leerwensen en -behoeften van doelgroepen. Indien hieraan voorbij wordt gegaan, blijven beoogde leerresultaten uit. Door de doel- en taakstelling en specifieke expertise van NME te communiceren met opdrachtgevers kan het belang en de waarden van NME voor opdrachtgevers inzichtelijk

worden gemaakt. Dit vraagt van NME-actoren dat zij concrete en voor opdrachtgevers aansprekende informatie kunnen geven over NME in het algemeen en de identiteit van hun respectievelijke organisatie in het bijzonder. Aan opdrachtgevers wordt gevraagd te overwegen of NME betekenisvol is voor hun organisatie. Indien dit zo is, dienen opdrachtgevers zich te realiseren dat zij de specifieke expertise van NME gebruiken, maar niet over de inhoudelijk invulling van deze expertise gaan.

Uit de reacties van de reflectanten blijkt dat een oplossing voor de problematische organisatie- en financieringsstructuur cruciaal is om de kwaliteit van NME verder te ontwikkelen en de sector verder te kunnen professionaliseren.

2.1.2 Inhoudelijke aspecten

Wat de inhoudelijke aspecten betreft, kwam ten eerste naar voren dat niet alleen de operationalisering van ‘leren voor duurzaamheid’, maar ook van NME problematisch is. Er is behoefte aan een NME-basisdocument dat kaderstellend is en de samenhang tussen NME-actoren tot uitdrukking kan brengen. Op basis van dit document kan NME worden uitgewerkt naar operationele doelen voor verschillende doelgroepen.

Het basisdocument biedt tevens handvatten om de mogelijkheden en grenzen van NME in relatie tot interactieve beleidsvorming en ‘leren voor duurzaamheid’ nader te bepalen.

Ten tweede werd duidelijk dat competentieontwikkeling op didactisch vlak nodig is. Eén van de reflectanten verwoordde dit bijvoorbeeld als volgt: *‘Van emancipatoire NME is zeker sprake in de producten en activiteiten gericht op het primair onderwijs en ten dele voor het voortgezet onderwijs. Het doortrekken van deze lijn naar andere doelgroepen in hun context vraagt nog een aanzienlijke competentieontwikkeling van de NME sector.’*

Ten derde werd –evenals in eerder onderzoek (Hovinga 2002a)– gewezen op een kloof die tussen NME in theorie en in praktijk bestaat. Aangegeven werd dat NME in praktijk met name is gericht op ecologische basisvorming (inclusief veldwerk) en leefbaarheid in het hier en nu. Hierbij dient echter aangetekend te worden dat in NME-praktijken de relaties tussen natuur en cultuur nauwelijks tot uitdrukking worden gebracht; dit terwijl het begrip ‘ecologie’ verwijst naar de onderlinge relaties en verbanden tussen organismen waaronder de mens. Dit betekent dat de vraag ‘wat is NME’ niet beantwoord kan worden met een verwijzing naar ecologische basisvorming, want ook over de inhoud daarvan bestaat binnen het leergebied onduidelijkheid.

Ten vierde werd geconstateerd dat de verhouding tussen het leergebied NME, de NME-sector en natuurbeleid nader dient te worden bepaald. Er bestaat onduidelijkheid over de vraag ‘wie of wat bepaalt de inhoud van NME?’ Daardoor is een zekere impasse ontstaan ten aanzien van een verdere ontwikkeling van dit leergebied en professionalisering van de NME-sector.

Uit de resultaten van de veldconsultatie blijkt dat het nodig is dat de verschillende betrokkenen bij NME –afzonderlijke NME-actoren, de NME-sector in het geheel én overheden– hun respectievelijke verantwoordelijkheden ten aanzien van NME expliciteren. Hieraan werd bovendien toegevoegd dat het tevens nodig is dat vervolgens *consistent* beleid wordt gevoerd.

Door het verhelderen van verantwoordelijkheden en taken kan de speelruimte zichtbaar worden gemaakt waarbinnen innovatieve en op professionalisering gerichte initiatieven kunnen worden gerealiseerd.

BESPIEGELINGEN

De betekenis en functie van NME én van de NME-sector in en voor natuurbeleid kan pas worden bepaald indien helderheid en consensus bestaat over wat NME is en beoogt en welke rollen de verschillende NME-actoren hierin vervullen.

Dit betekent dat de identiteit van NME dient te worden verhelderd en dat ontwikkelingen ten behoeve van een goed georganiseerde en zich duidelijk profilerende NME-sector worden bevorderd.

3. VOOR DE SPIEGEL: WAT IS EN BEOOGT NME?

De verhouding tussen NME, de NME-sector en natuurbeleid kan alleen nader worden bepaald indien duidelijkheid bestaat over ‘wat NME is en wat NME beoogt’

Op basis van de resultaten van de veldconsultatie kan worden gesteld dat deze twee vragen in het NME-werkveld tot nog toe onvoldoende eenduidig zijn beantwoord.

Naar aanleiding van de veldconsultatie heeft de *Vereniging Educatie Nederland* (VEN) het initiatief genomen om mogelijke ambities van het werkveld in tien statements te beschrijven. Dit document wordt het *NME tweeduizend 10-punten plan* (Duijsings 2003) genoemd. Het is de bedoeling dat de statements in 2010 zijn gerealiseerd. Momenteel wordt onderzocht in hoeverre in het werkveld draagvlak is voor dit initiatief. NME-actoren zijn en worden uitgenodigd om op het plan te reflecteren en wijzigingsvoorstellen en/of aanvullingen te formuleren. Het is de bedoeling dat de statements nader worden uitgewerkt in concrete doelstellingen en opgaven.

Omdat de status van het *NME tweeduizend 10-punten plan* momenteel niet duidelijk is en het nog niet voldoende is uitgewerkt, kan het plan voor deze rapportage niet worden gebruikt als een referentiekader van het NME-werkveld.

Voor een verdere uitwerking van de onderzoeksvragen van de opdrachtgever is het echter nodig om het leergebied NME af te bakenen. Dit wordt gedaan door op basis van eerdere publicaties² een centrale doel- en taakstelling en vier didactische principes van NME te formuleren.

² Alblas et al. 1993; Hovinga et al. 2000; Hovinga 2002a; Lijmbach et al. 2000; Margadant 1996; Margadant & van den Berg 2000.

3.1 Het leergebied NME

3.1.1 Centrale doel- en taakstelling

Het centrale thema in NME is het nemen van verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van het leven en de leefomgeving hier en nu en voor elders en later.

De centrale doelstelling van NME is het toerusten van mensen om deze verantwoordelijkheid weloverwogen vorm te geven. Hiertoe is NME gericht op het uitbreiden van de keuze- en handelingsmogelijkheden van doelgroepen.

Trainingen die gericht zijn op het verwerven van concrete gedrags-handelingen horen niet thuis in NME. Binnen NME kan een bepaalde handelingsmogelijkheid niet aan de betrokkenen worden opgelegd. De handelingskeuze die betrokkenen uiteindelijk maken kan wel een mogelijk resultaat van educatie zijn (Lijmbach et. al. 2000).

CENTRALE DOEL- EN TAAKSTELLING

NME is gericht op het toerusten van doelgroepen om hun verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van het leven en de leefomgeving hier en nu en voor elders en later, weloverwogen vorm te geven. Hiertoe is NME gericht op het uitbreiden van de keuze- en handelingsmogelijkheden van betrokkenen.

3.1.2 Vier didactische principes

NME geeft inhoud aan doelgericht leren over leefbaarheid hier en elders en voor nu en later, over de verwevenheid van natuur en cultuur en daarmee over relaties tussen ecologische en maatschappelijke processen. Duurzaamheid is hierin een belangrijk, maar niet het enige thema. Doelgericht leren houdt in dat NME op een systematische wijze beoogt dat een doelgroep vooraf bepaalde leerdoelen realiseert. Daarom wordt

NME uitgewerkt in leertrajecten voor specifieke doelgroepen. Hierin staan ten eerste concrete en voor de doelgroep haalbare leerdoelen geformuleerd. Ten tweede worden leer- en begeleidingsactiviteiten beschreven. Deze beogen de leerdoelen te realiseren. Ten derde worden evaluatievormen uitgewerkt. Met evaluatieactiviteiten kan worden beoordeeld in hoeverre de leerdoelen daadwerkelijk zijn gerealiseerd en deze bieden bovendien handvatten voor een mogelijk vervolgtraject. In paragraaf 2.1.1 is geconstateerd dat motivatie de drijvende kracht van leren is. Dit betekent dat leerwensen en -behoeften van een doelgroep in de leerdoelen en -activiteiten tot uitdrukking dienen te worden gebracht. Daarom dienen doelgroepen –ook indien de opdrachtgever en doelgroep niet samenvallen- te worden geconsulteerd in de ontwerp- en evaluatiefase van een leertraject.

Leefbaarheid is niet alleen een centraal thema in NME. Ook in andere educaties is leefbaarheid van belang, alleen worden er andere accenten gelegd. Ter illustratie zou gesteld kunnen worden dat voor:

- NME het accent ligt op de verwevenheid van natuur en cultuur.
- Vredeseducatie het accent ligt op het leren hanteren van conflicten.
- Ontwikkelingseducatie het accent ligt op een eerlijke verdeling van ‘lasten en lusten.’
- Gezondheidseducatie het accent ligt op geestelijk en lichamelijk welbevinden van de mens.

Doordat verschillende aspecten van leefbaarheid worden benadrukt, ontstaan andere kernbegrippen, zoals vrede, eerlijk delen en gezondheid (Lijmbach et.al. 2000, pp. 70-71). In NME vindt reflectie plaats op de verwevenheid van natuur en cultuur; op de relaties tussen mensen (collectief gezien) en de natuur én de wijze waarop relaties tussen mensen onderling van invloed zijn op huidige natuur- en milieukwesties.

Aan NME wordt inhoud en vorm gegeven op basis van een viertal didactische principes.

Principe 1: NME is gericht op het ontwikkelen en aanwenden van competenties

Het individuele en collectieve handelen van mensen –en dus ook het functioneren van organisaties- wordt niet alleen bepaald door (praktische) kennis die individueel of collectief inzetbaar is. Het handelen wordt even zo goed beïnvloed door waarden en motivatie. Dit betekent dat competentieontwikkeling gericht dient te zijn op het verhelderend van waarden en het ontwikkelen en aanwenden van verschillende kennisvormen, in onderlinge samenhang. Het gaat om het leren hanteren en/of recontextualiseren van kennis in (individuele en collectieve) keuzeprocessen en in innovatietrajecten die naar aanleiding van mogelijke handelingskeuze(n) in praktijken worden gerealiseerd. Hiertoe dienen NME-interventies betekenisvol te zijn voor de dagelijkse leef- en werksituatie waarin betrokkenen werkzaam zijn of handelen.

In dit verwervingsproces staat centraal:

- a. De verwevenheid van natuur en cultuur.

Hiertoe is nodig dat betrokkenen beschikken over elementaire kennis van:

- b. Natuur.
- c. Cultuur.

Principe 2: In NME is reflectie een doelbewuste activiteit

De wijze waarop mensen inhoud geven aan dagelijkse leef- en werksituaties is afhankelijk van veelal impliciete zienswijzen; onbewust kijken mensen door een bepaalde bril naar zichzelf, de ander, zijn omgeving

(zijn milieu) en naar (de zin van) het leven. Deze zienswijzen zijn cultuurhistorisch bepaald.

Voorbeeld

In de traditie van Descartes en Kant is de mens een uniek organisme dat zich op basis van zelfbewustzijn, vrije wil, moreel besef en taal onderscheidt van alle andere organismen. Deze unieke positie van de mens leidt tot een dichotoom, of dualistisch wereldbeeld; zo wordt mens van dier, cultuur van natuur, geest van lichaam en de rede (objectief) van de ervaring (subjectief) onderscheiden. De huidige omgang met en vervreemding van natuur valt hieruit mede te verklaren (www.uvt.nl/filosofie)

Vanuit een evolutionair perspectief is de ontwikkeling van de mens even geleidelijk verlopen als de evolutie van andere organismen. De uniciteit van de mens wordt in huidig wetenschappelijk onderzoek ondergraven, zoals in onderzoek naar primaten. Dit vraagt om een heroriëntatie op het huidige dichotome mens- en wereldbeeld (ibid).

De cultuurhistorische bril van dichotomie is zo vanzelfsprekend in het Westerse denken dat reflectie op dit perspectief nauwelijks plaatsvindt. Hierdoor is er voor andere perspectieven weinig ruimte.

Omdat de huidige omgang met en vervreemding van natuur mede te verklaren is vanuit het dichotome denken en bovendien in huidige natuur- en milieuvraagstukken belangentegenstellingen en conflicterende oplossingsrichtingen een rol spelen, dient NME impliciete zienswijzen te expliciteren. Mensen dienen te worden uitgenodigd om praktijken vanuit wisselende perspectieven te interpreteren. Daarom dient reflectie in NME een didactisch principe te zijn.

Het gaat om reflectie op:

- d. De praktijk; de dagelijkse leef- en werksituatie waarin doelgroepen werkzaam zijn of handelen.
- e. Concepten -en hun onderlinge samenhang- die gerelateerd zijn aan natuur- en milieukwesties, zoals natuur, milieu, leefbaar, duurzaam en biodiversiteit.
- f. Existentiële verlangens en behoeften.
- g. Morele principes en dilemma's, waarden en normen.
- h. Handelingsperspectieven.

Principe 3 : NME is gericht op het bevorderen van inzicht in en respect voor pluralisme

Inherent aan onze pluriforme samenleving zijn belangentegenstellingen, tegenstrijdige inzichten en conflicterende zienswijzen, zoals een religieus of evolutionair perspectief. Bovendien zijn deze opvattingen mede op basis van nieuwe kennis aan verandering onderhevig. Om op een constructieve wijze problemen die uit pluralisme voortkomen, tegemoet te kunnen treden, dient NME inzicht in en respect voor het pluralistische karakter van onze samenleving te bevorderen (Lijmbach et.al 2000). De onder d t/m h genoemde leerinhouden sluiten eveneens aan op deze doelstelling.

Principe 4 : NME is gericht op het bevorderen van de competentie om zorgzaam te handelen

Zorgzaam handelen richt zich direct op dat wat concreet gedaan kan worden op individueel en collectief niveau. Uit zorgzaam handelen blijkt waarvoor we staan, wat we belangrijk achten, wat voor ons goede redenen zijn, of met andere woorden: wat voor ons gerechtvaardigd is (Smeyers 1996).

Om zorgzaam te kunnen handelen, is nodig:

- i. Respect voor en betrokkenheid bij de ander, toekomstige generaties en het huidige en toekomstige leven in het algemeen.
- j. Kennis over de samenhang tussen zorgen voor jezelf, de ander, toekomstige generaties en de ons omringende levende en niet-levende werkelijkheid.
- k. Kennis over -voor de praktijk van de doelgroep relevante- handelingsperspectieven én het aanwenden van deze kennis om handelingskeuzen te kunnen maken.
- l. Kennis over innovatie van praktijken én het aanwenden van deze kennis om de genomen handelingskeuze(n) te kunnen realiseren in de betrokken praktijk.

VIJF DIDACTISCHE PRINCIPES

NME geeft inhoud aan doelgericht leren over leefbaarheid hier en elders en voor nu en later, over de verwevenheid van natuur en cultuur en daarmee over relaties tussen ecologische en maatschappelijke processen. Duurzaamheid is hierin een belangrijk, maar niet het enige thema.

Aan NME wordt inhoud en vorm gegeven op basis van een viertal didactische principes.

Principe 1: NME is gericht op het ontwikkelen en aanwenden van competenties.

Principe 2: In NME is reflectie een doelbewuste activiteit.

Principe 3: NME is gericht op het bevorderen van inzicht in en respect voor pluralisme.

Principe 4: NME is gericht op het bevorderen van de competentie om zorgzaam te handelen.

4. SPIEGEL VAN VERLANGEN: DE NOTA ‘NATUUR VOOR MENSEN, MENSEN VOOR NATUUR’

Om de relatie tussen NME, de NME-sector en natuurbeleid te kunnen duiden, is eveneens inzicht nodig in het natuurbeleid zoals beschreven in de nota *NVM*. Daarom wordt in deze paragraaf de nota *NVM* eerst in vogelvlucht beschreven (4.1), waarna in paragraaf 4.2 een nadere beschouwing plaatsvindt van mogelijke knel- en aandachtspunten in relatie tot de ontwikkeling en realisatie van natuurbeleid. Vervolgens wordt in paragraaf 4.3 de betekenis en functie van NME in de nota *NVM* geanalyseerd.

4.1 In vogelvlucht: de nota ‘Natuur voor Mensen, Mensen voor Natuur’

De hoofddoelstelling van het natuurbeleid staat in de nota *NVM* als volgt omschreven:

Behoud, herstel, ontwikkeling en duurzaam gebruik van natuur en landschap, als essentiële bijdrage aan een leefbare en duurzame samenleving (p.11).

De doelstelling wordt opgevat als een internationale en culturele opdracht; het gaat om natuur en landschap voor en door mensen. Met ‘natuur voor mensen’ wordt bedoeld dat natuur moet aansluiten bij de wensen van mensen en goed bereikbaar, toegankelijk en bruikbaar moet zijn. ‘Mensen voor natuur’ betekent dat natuur door mensen beschermd, beheerd, bewerkt en ontwikkeld wordt (p.9).

Drie motieven spelen hierbij een rol (p.11):

1. Beleefbaarheid: een mooi land om te wonen en te werken.

2. Diversiteit (intrinsieke waarde van natuur): een goede bescherming van planten, dieren en karakteristieke gebieden.
3. Bruikbaarheid: een duurzaam gebruik van essentiële voorraden als water, ruimte en biodiversiteit.

In de nota worden in paragraaf 2.2 huidige beleidsknelpunten (bijvoorbeeld ten aanzien van de realisatie van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS)) en in paragraaf 2.3 kansen (zoals een koppeling van economische groei aan een versterking van natuur en milieu) voor toekomstig beleid beschreven. In paragraaf 2.4 is de balans opgemaakt, waarna samenvattend wordt gesteld dat met de nota *NVM* wordt beoogd (p. 16 en verder):

1. De realisatie van de EHS met kracht voort te zetten en op onderdelen te versterken (natter, verbinden, vergroten).
2. Versterking van de landschappelijke identiteit en kwaliteit (krachtiger en groener) én het voortzetten en verder uitbouwen van het beleid met betrekking tot groen om de stad. Daarbij wordt sterk ingezet op meervoudig ruimtegebruik en een ontwikkelingsgerichte landschapsaanpak.
3. Versterking van duurzaam gebruik en behoud van biodiversiteit.

Deze inhoudelijke ambities worden in de nota in vijf onderling samenhangende perspectieven uitgewerkt.

Om deze ambities te kunnen realiseren wordt gesteld dat de verantwoordelijkheid voor natuur in de samenleving breed dient te worden opgepakt. Een betere kwaliteit van de leefomgeving en een zorgvuldig gebruik van essentiële voorraden begint bij burgers, ondernemers en maatschappelijke organisaties. Aangegeven wordt dat burgers, ondernemers en maatschappelijke organisaties aan natuur zowel rechten als plichten ontleen. Een belangrijke opgave zal dan ook zijn: de samenleving in al haar geledingen te betrekken bij natuurbeleid. Verder dient

het natuurbewustzijn in de samenleving te worden vergroot en dienen de verschillende geledingen te worden aangesproken op de eigen verantwoordelijkheid voor natuur en landschap. De bedoeling is het natuurbeleid breed maatschappelijk te verankeren (p. 9 e.v.).

Hiertoe wordt gekozen voor een verbreding van het natuurbeleid. Deze verbreding geldt in meerdere opzichten. Op de eerste plaats richt het natuurbeleid zich niet alleen op de intrinsieke waarden, maar ook op de belevings- en gebruikswaarden van natuur. Ten tweede beperkt het natuurbeleid zich niet tot de EHS, maar richt zich eveneens op de directe leefomgeving van mensen. Ten derde dient natuur een verantwoordelijkheid te zijn van zowel de overheid als van bestuurlijke en maatschappelijke partners, bedrijfsleven en burgers. Dit betekent een verbreding en een versterking van doelgerichte samenwerkingsrelaties met betrokken actoren om het natuurbeleid te kunnen realiseren.

In het beleidsprogramma van de nota (p. P-1 e.v.) wordt dit laatste aspect nader uitgewerkt door taken (rollen) en verantwoordelijkheden te formuleren voor verschillende actoren (overheden, bedrijfsleven, een aantal bedrijfssectoren, terreinbeheerders en overige partners in natuurbeheer).

Volgens de nota vraagt de verbreding van het natuurbeleid om een verinnerlijking van het natuurbelang. Natuur moet naar het hart van de samenleving. Natuur moet steviger worden verankerd in harten van mensen en in beslissingen van burgers, ondernemers, maatschappelijke organisaties en overheden (p. 28). Dit omdat de achterliggende oorzaken van de achteruitgang van natuur en landschap vaak zijn gelegen in het handelen van mensen. Het is daarom goed het beleid in alle geledingen van de samenleving meer te richten op het mobiliseren van betrokkenheid bij en verantwoordelijkheid voor de natuur (p. 28).

IN VOGELVLUCHT: DE NOTA 'NATUUR VOOR MENSEN, MENSEN VOOR NATUUR'

Hoofddoelstelling van het natuurbeleid is behoud, herstel, ontwikkeling en duurzaam gebruik van natuur en landschap, als essentiële bijdrage aan een leefbare en duurzame samenleving.

De nota *NVM* beoogt:

1. De realisatie van de EHS met kracht voort te zetten en op onderdelen te versterken (natter, verbinden, vergroten).
2. Versterking van de landschappelijke identiteit en kwaliteit (krachtiger en groener) én het voortzetten en verder uitbouwen van het beleid met betrekking tot groen om de stad. Daarbij wordt sterk ingezet op meervoudig ruimtegebruik en een ontwikkelingsgerichte landschapsaanpak.
3. Versterking van duurzaam gebruik en behoud van biodiversiteit.

Om deze ambities te kunnen realiseren, dient de verantwoordelijkheid voor natuur in de samenleving breed te worden opgepakt. Hiervoor dient het natuurbeleid te worden verbreed.

4.2. Knelpunten en aandachtspunten in de nota 'Natuur voor Mensen, Mensen voor Natuur'

Bij een nadere beschouwing van de nota *NVM* zijn de volgende aandachtspunten van belang met het oog op de ontwikkeling en realisatie van natuurbeleid.

4.2.1. Van een instrumenteel naar een interactief beleidsperspectief

In de huidige situatie wordt de inhoud en vormgeving van natuurbeleid met name op beleidsniveau bepaald, al dan niet gebaseerd op ontwikkelingen in de wetenschap. Dit resulteert in algemeen geformuleerde en van bovenaf bepaalde beleids- en educatiedoelen. De beleidsopvatting is helder en komt in de nota *NVM* tot uitdrukking. De opvatting is gebaseerd op het lineaire ofwel *push* model waarin verschillende actoren duidelijk gescheiden taken en rollen hebben. Klop & Le Rütte (2002, p. 6) formuleren dit als volgt:

In dit model produceren disciplinegerichte academische onderzoeksinstituten de nieuwe kennis (inzichten en ontwerpen), die via gerichte vertalings- en verspreidingactiviteiten (voorlichting) beschikbaar komt voor economisch gebruik (innovatie) 'op de werkplek'. Het onderwijs dient om nieuwe bekwaamheden aan te leren die van belang zijn voor dit nieuwe gebruik. De sociale instrumenten voorlichting en onderwijs worden beschouwd als 'transfer' voorzieningen vanuit onderzoek en beleid in de richting van werkenden en werkenden in opleiding.

Een dergelijke instrumentele beleidsopvatting is ook zichtbaar in deeltraject 1 van dit onderzoek. De opdrachtgever vraagt om vanuit het centraal bepaalde beleid (de nota *NVM*) competenties te formuleren voor betrokken doelgroepen. Het betreft competenties die nodig zijn om het beleid te kunnen realiseren. Vervolgens dient te worden beoordeeld in hoeverre NME een bijdrage kan leveren aan competentieontwikkeling bij deze doelgroepen.

Deze instrumentele visie op beleidsontwikkeling en -realisatie gaat uit van lineaire en monocausale relaties en vooronderstelt dat natuur, de samenleving en het gedrag van mensen door middel van regels maakbaar zijn.

Op de tweede plaats is ‘top down ingebrachte’ kennis (en dus ook materialen en instrumenten) niet zo maar vanuit de ene in de andere (beroeps)praktijk hanteerbaar. Sterker nog: wil (nieuwe) kennis in een bepaalde praktijk betekenisvol en hanteerbaar zijn, dan dienen betrokkenen hieraan betekenis te geven in en voor de eigen praktijk. Met andere woorden: de kennis dient in de eigen praktijk te worden gerecontextualiseerd. In dit proces speelt de reeds bestaande praktijkkennis van de betrokkenen eveneens een belangrijke rol.

Op de derde plaats is de legitimiteit van het handelen van de overheid niet langer vanzelfsprekend. Zij heeft in toenemende mate te maken met mondige burgers, bedrijven en maatschappelijke organisaties, die haar autoriteit niet zonder meer accepteren (Derksen et al. 2002, p. 4). Dit betekent dat betrokkenen het beleid van de overheid eerder kritisch zullen volgen dan dat zij dit zonder meer zullen uitvoeren.

Ondermeer op basis van de beschreven argumenten is in verschillende publicaties (Aarts 1998; Raad voor het Landelijk Gebied 1998, 2001; Derksen et al. 2002; Klop & Le Rütte 2002) al dan niet impliciet gewezen op het belang van interactieve beleidsontwikkeling en -realisatie.

De kern van interactieve beleidsvorming wordt in Derksen et al. (2002, p. 10) omschreven als ‘de organisatie en facilitering van een proces waarin belanghebbenden al lerend en onderhandelend tot beleid/oplossing komen dat/die voor hen acceptabel is.’ Dit betekent dat doelen en uitwerkingen in het interactieproces tot stand komen en dat sturing van de overheid slechts in beperkte mate mogelijk is.

Terwijl in de instrumentele benadering het accent wordt gelegd op kennispreiding, gaat het in de interactieve vorm om kennisontwikkeling (constructie); betrokkenen brengen hun specifieke expertise in om gezamenlijk op zoek te gaan naar oplossingen voor natuur- en milieuvraagstukken. Dit betekent dat de betekenissen van feiten, waarden en

belangen in het proces ter discussie kunnen worden gesteld, dat wordt beoogd hierover overeenstemming te bereiken en dat oplossingsrichtingen worden geformuleerd. Hierdoor kan de interactieve benadering tegemoet komen aan de pluriforme en dynamische structuur van de huidige samenleving. Verder wordt recht gedaan aan de in de nota *NVM* geformuleerde medeverantwoordelijkheid van burgers, ondernemers, bestuurlijke en maatschappelijke organisaties voor natuur en landschap, omdat betrokkenen op basis van gelijkwaardigheid participeren in de ontwikkeling en uitwerking van natuurbeleid. Op deze wijze is het ook niet langer nodig om achteraf draagvlak voor beleid te verwerven. Integendeel, in het interactieve beleidsproces ontwikkelt het draagvlak zich gaandeweg.

INTERACTIEF BELEIDSPERSPECTIEF

De ambities in de nota NVM kunnen enkel worden gerealiseerd indien de (rijks)overheid de ontwikkeling van interactieve beleidsprocessen expliciet ter hand neemt.

4.2.2 Multi-interpretabele concepten

In de nota *NVM* worden concepten, zoals natuur, landschap, leefbaar en duurzaam gehanteerd als verwijzing naar een neutrale (objectieve) en duidelijk te omschrijven werkelijkheid. In dagelijkse (beroeps)praktijken echter zijn de betekenissen van deze concepten allerm minst eenduidig te noemen. Betekenissen worden mede ontleend aan de praktijk waarin concepten worden gehanteerd en dit betekent dat tussen praktijken interpretatieverschillen of zelfs conceptuele verschillen kunnen ontstaan. Betekenisverlening vindt in een praktijk plaats door de communicatie tussen en het gezamenlijk handelen van betrokkenen. Betekenissen worden geconstrueerd in de specifieke context waarin mensen deze hanteren. Hierdoor zijn concepten tussen (beroeps)praktijken niet

zonder meer uitwisselbaar. Omdat betekenisverlening ontstaat door met elkaar communicerende en handelende mensen, zijn betekenissen van concepten aan verandering onderhevig. Dergelijke veranderingen kunnen plaatsvinden door de communicatie en samenwerking in een specifieke beroepspraktijk te versterken en te verbreden (Van Oers & Wardekker, 1997).

Bovenstaande houdt in dat in resultaatgerichte beleidsprocessen aandacht dient te worden besteed aan de verschillende betekenissen die de betrokkenen toekennen aan de gebruikte concepten en dat vervolgens de betekenissen worden afgebakend. Op deze wijze kunnen concrete afspraken worden gemaakt over het te realiseren beleid. Om vervolgens tot beleidsrealisatie te komen, dienen de ‘afgebakende’ betekenissen in de betrokken praktijken opnieuw te worden gerecontextualiseerd.

MULTI-INTERPRETEBBELE CONCEPTEN

In resultaatgericht natuurbeleid dienen de contextgebonden betekenissen van gehanteerde concepten, -zoals natuur, duurzaamheid en biodiversiteit- in het beleidsproces te worden geëxpliciteerd en afgebakend, waarna -in het proces van beleidsrealisatie- deze opnieuw in de betrokken praktijken worden gerecontextualiseerd.

4.2.3 Competentieontwikkeling

Omdat in de nota *NVM* verantwoordelijkheden en taken (rollen) voor verschillende groepen actoren staan omschreven, vraagt de opdrachtgever naar competentiebeschrijvingen voor deze doelgroepen en naar mogelijkheden voor NME om een bijdrage te leveren aan competentieontwikkeling. Het betreft de volgende groepen actoren: overheden, bedrijfsleven, een aantal bedrijfssectoren, terreinbeheerders, overige partners in natuurbeheer (maatschappelijke organisaties en vrijwilligers

actief betrokken bij natuur en landschap) en burgers. Met het oog op de omschreven vraagstelling wordt een viertal knelpunten signaleerd.

Ten eerste is het merendeel van de genoemde doelgroepen te breed geformuleerd, waardoor een gemeenschappelijke identiteit ontbreekt. Dit terwijl een groep zich juist manifesteert op basis van een te onderscheiden identiteit. Met andere woorden: het gaat om nog niet gedefinieerde groepen; het is immers niet duidelijk voor ‘wie’ de competentiebeschrijvingen precies zijn bedoeld.

Ten tweede geldt voor bedrijven, overheden en voor bestuurlijke, maatschappelijke en/of terreinbeherende organisaties dat competentiebeschrijvingen zijn gerelateerd aan de doelstellingen van deze organisaties. Een competentieprofiel wordt in organisaties als instrument gebruikt om de doel- en taakstelling beter te kunnen realiseren. Het is de vraag of de doelen van de nota *NVM* (en de hieruit voortvloeiende verantwoordelijkheden en taken) zonder meer hierbij aansluiten. Indien dit niet het geval is, dient hierover eerst consensus te ontstaan, wil competentieontwikkeling ten behoeve van natuurbeleid zinvol zijn.

Ten derde dient de specifieke expertise, de kernactiviteiten van de organisatie en de hieraan verbonden kwalificaties van de medewerkers in de competentiebeschrijvingen tot uitdrukking te worden gebracht. Dergelijke omschrijvingen dienen in nauw overleg met werkvelddeskundigen tot stand te komen omdat alleen op deze wijze de praktijk -zo goed als mogelijk- kan worden weergegeven.

Ten vierde klinkt in de vraagstelling het OVO-model (Onderzoek, Voorlichting en Onderwijs) door dat gekoppeld is aan een lineair en monocausaal beleidsconcept. Een belangrijk knelpunt van dit model is dat een goede afstemming tussen ontwikkelaars en ontwerpers van leertrajecten enerzijds en de betrokken doelgroepen anderzijds ontbreekt. Hierdoor kunnen beoogde ontwikkelingen stagneren. In het onderzoek van Van Loosdrecht (2002) -dat is bedoeld om de professionalisering

en kwaliteitszorg in de NME-sector een stimulerende impuls te geven wordt dit indirect zichtbaar. Geconstateerd wordt het volgende:

Door alles wat er afgelopen jaren aan ervaring en kennis is opgedaan en aan materialen en instrumenten is ontwikkeld, zijn er voldoende mogelijkheden om aan de eigen professionalisering te werken. Het aanbod is aanwezig, zowel binnen als buiten de sector. Ook ten aanzien van de verbreding naar Leren voor Duurzaamheid zijn er via landelijke en provinciale projecten en initiatieven veel mogelijkheden voor de NME-sector om zich te ontwikkelen en te professionaliseren (p. 8).

Ondanks dit aanbod wordt in het onderzoek geconcludeerd dat de professionalisering van het NME-veld moeizaam op gang komt. De vraag of het huidige aanbod voldoende aansluit bij de behoeften en wensen van de NME-praktijk wordt echter niet gesteld.

Eerder werd er al op gewezen dat kennis (en dus ook materialen en instrumenten) niet zo maar vanuit de ene in de andere (beroeps)praktijk hanteerbaar en dus bruikbaar is. Hiervoor dient kennis eerst door de betrokkenen te worden gerecontextualiseerd in en voor de eigen praktijk. Blijkbaar levert dit proces met het huidige aanbod problemen op, waardoor de verwachte ontwikkelingen en professionalisering uit blijven.

Omdat gevraagd wordt naar competentiebeschrijvingen en naar mogelijkheden voor NME om een bijdrage te leveren aan competentieontwikkeling zijn deze constatering relevant. Het maakt duidelijk dat ook voor competentiebeschrijvingen en -ontwikkeling een interactief proces nodig is. In dit proces dienen betrokkenen te worden uitgenodigd om gezamenlijk inhoud en vorm te geven aan een functioneel gebruik van een competentieprofiel in de betreffende organisatie. Externe (ervarings)deskundigen kunnen hierbij een ondersteunende rol vervullen.

Verder kan worden geconcludeerd dat indien NME-actoren in staat én bereid zijn om een bijdrage te leveren aan competentieontwikkeling, het tevens nodig is dat potentiële doelgroepen het belang van NME definiëren en erkennen; alleen dan kunnen de interventies betekenisvol zijn.

COMPETENTIEONTWIKKELING

Competentieontwikkeling ten behoeve van de nota NVM is mogelijk in een interactief proces waarin:

- 1. De doelgroepen van het natuurbeleid concreet zijn gedefinieerd.**
- 2. Doelgroepen worden uitgenodigd om de doel- en taakstellingen van hun respectievelijke organisaties te vergelijken met de doel- en taakstellingen van het natuurbeleid en hun mogelijke bijdrage aan het natuurbeleid te formuleren in de vorm van verantwoordelijkheden en taken.**
- 3. Doelgroepen worden uitgenodigd om de hiearaan verbonden kwalificaties van medewerkers in competentiebeschrijvingen tot uitdrukking te brengen en te beoordelen in hoeverre competentieontwikkeling nodig is.**
- 4. Doelgroepen worden uitgenodigd de gewenste competentieontwikkeling te realiseren.**
- 5. Indien nodig externe (NME)deskundigen worden gevraagd de doelgroepen in het bovenstaande proces (1 t/m 4) te ondersteunen.**

4.3 NME in de nota ‘Natuur voor Mensen, Mensen voor Natuur’

Op basis van verschillende notities over NME in de nota *NVM* wordt de functie van NME als volgt omschreven:

NME ondersteunt als communicatie en/of procesinstrument het natuurbeleid, informeert de betrokkenen en versterkt de maatschappelijke betrokkenheid bij en het maatschappelijke debat over het beleid (p.34 en p. P-52).

Op basis van deze functie worden aan NME de volgende drie eisen gesteld:

1. NME maakt kennis, houding, vaardigheden en waardeverheldering over natuur beschikbaar en toegankelijk. Dit dient te leiden tot meer inzicht, een grotere betrokkenheid en een versterkte inzet van burgers en actoren (p. P-52).
2. NME verbreedt het leergebied tot leren over duurzaamheid (p. P-52).
3. NME richt zich op nieuwe doelgroepen, zoals diverse bedrijfstakken en maatschappelijke actoren (p. P-52).

De eerste eis is logisch gezien niet realiseerbaar omdat het niet mogelijk is om houding, vaardigheden en waardeverheldering beschikbaar en toegankelijk te maken. Het is wel mogelijk dat NME-actoren leertrajecten ontwerpen waarin waarden worden verhelderd en waarmee wordt beoogd vaardigheden te ontwikkelen en/of aan te wenden.

De in de nota beschreven functie van NME past in een lineaire benadering van beleidsontwikkeling en -realisatie. Deze omschrijving is om twee redenen niet langer houdbaar.

Ten eerste is NME een zelfstandige en wel educatieve expertise; de doel- en taakstellingen van NME (zie paragraaf 3.1) komen hieruit voort en

niet uit natuurbeleid. Dit betekent dat NME de ontwikkeling en realisatie van natuurbeleid enkel indirect kan ondersteunen.

Ten tweede is in paragraaf 4.2.1 gewezen op de knelpunten die met een lineaire beleidsvoering kunnen ontstaan. Dit betekent dat resultaatgericht natuurbeleid in de toekomst meer gebruik zal gaan maken van interactieve beleidsvormingsprocessen. In deze processen spelen multi-interpretabele concepten, pluriformiteit en het ontwikkelen en aanwenden van competenties een rol. Ondersteunende leertrajecten richten zich op de probleemstructuur van deze aspecten en niet op de inhoudelijke wensen van natuurbeleid. Met andere woorden: ook ondersteunende leeractiviteiten ten behoeve van interactieve beleidsvorming hebben een andere aard en structuur dan activiteiten die aansluiten bij een lineair beleidsperspectief.

Dit betekent dat de verhouding tussen NME en natuurbeleid opnieuw dient te worden geformuleerd. Het betreft de wijze waarop het leergebied NME een bijdrage kan én NME-actoren willen en kunnen leveren aan een interactieve ontwikkeling en realisatie van natuurbeleid. In paragraaf 5 wordt hiervoor een voorstel geformuleerd.

NME IN DE NOTA ‘NATUUR VOOR MENSEN, MENSEN VOOR NATUUR’

De functieomschrijving van NME in de nota *NVM* past in een lineaire benadering van beleidsontwikkeling en -realisatie. Deze omschrijving is om twee redenen niet langer houdbaar.

- 1. NME is een zelfstandige educatieve expertise; de doel- en taakstellingen van NME komen hieruit voort en niet uit natuurbeleid.**
- 2. Ondersteunende leeractiviteiten ten behoeve van interactieve beleidsvorming hebben een andere aard en structuur dan leeractiviteiten die zijn gerelateerd aan een lineair beleidsperspectief.**

5. WEERSPIEGELING

*in de weerspiegeling van de vijver
word ik getroffen door mijzelf
dit ben ik niet
maar de weerspiegeling is wel
onontkoombaar*

5.1 NME en natuurbeleid

In paragraaf 2.1.2 en 4.3 is geconstateerd dat de verhouding tussen NME, de NME-sector en natuurbeleid nader dient te worden bepaald. Er bestaat onduidelijkheid over de vraag ‘wie of wat bepaalt de inhoud van NME?’ Daardoor is een zekere impasse ontstaan ten aanzien van een verdere ontwikkeling van dit leergebied en professionalisering van de NME-sector. Om de verhouding tussen NME, de NME-sector en natuurbeleid te kunnen omschrijven, is in paragraaf 3 een beschrijving gegeven van wat NME kan zijn en beoogt. In paragraaf 4 is de nota *NVM* kort samengevat, waarna huidige knel- en aandachtspunten én de betekenis van NME in de nota *NVM* is geanalyseerd.

Op basis van beide paragrafen kan nu een voorstel worden geformuleerd om de verhouding tussen het leergebied NME, de NME-sector en natuurbeleid nader te omschrijven. Hiertoe wordt in paragraaf 5.2 ten eerste gewezen op het belang van leren in natuurbeleid. Vanwege dit belang is natuurbeleid aangewezen op educatieve experts die ondersteunende leertrajecten kunnen ontwerpen en realiseren. Ten tweede wordt in paragraaf 5.3 de betekenis van het leergebied NME voor natuurbeleid verwoord. Omdat NME een zelfstandige educatieve expertise is, wordt ten derde in paragraaf 5.4 voorgesteld om NME en natuurbeleid op te vatten als twee zelfstandige entiteiten.

5.2 Het belang van leren in natuurbeleid

In natuurbeleid brengt een (internationale) gemeenschap zijn verantwoordelijkheid tot uitdrukking voor de kwaliteit van leefomgevingen en daarmee voor de kwaliteit van het leven van huidige en toekomstige generaties en van het leven in het algemeen. Met natuurbeleid beoogt een (internationale) gemeenschap antwoorden te formuleren op huidige vraagstukken over de kwaliteit van leven en leefomgevingen hier en elders en voor nu en later.

De vraagstukken komen voort uit de wijze waarop in (internationale) gemeenschappen inhoud en vorm is en wordt gegeven aan de omgang van mensen (collectief gezien) met natuur én aan de wijze waarop mensen hun onderlinge relaties regelen.

In paragraaf 4.2.1 is gewezen op het belang van interactieve beleidsvorming in de ontwikkeling en realisatie van natuurbeleid. Hiervoor is een drietal redenen gegeven.

In een interactieve benadering van beleidsvorming worden belanghebbenden uitgenodigd deel te nemen aan een traject waarin de betrokkenen al lerend (over belangen, morele principes, handelingsperspectieven et cetera) en onderhandelend tot beleidsontwikkeling komen. Vervolgens dienen de beleidsvoornemens te worden geoperationaliseerd in de betrokken praktijken, wat eveneens al lerend (over taken, doelgroepen, vaardigheden, organisatiestructuren et cetera) en onderhandelend tot stand zal worden gebracht. Dit betekent dat leren zowel in de fase van beleidsontwikkeling als in de realisatiefase een sleutelfunctie vervult. Deze leerprocessen worden niet altijd als leren herkend, maar kunnen wel degelijk door middel van doelgerichte interventies worden gestimuleerd en ondersteund.

De omschrijving ‘doelgerichte interventies’ verwijst naar leertrajecten (korte cursus, workshop, intervisie, begeleid ontwerpen, *back casting*,

et cetera) die specifiek zijn gericht op knelpunten die in een interactief beleidsproces kunnen ontstaan en beogen hiervoor oplossingen/ondersteuning te bieden.

Het beleidsproces wordt tevens bevorderd indien betrokkenen in algemene zin zijn toegerust om op een zelfstandige en verantwoorde wijze deel te nemen aan maatschappelijke processen ten behoeve van natuur- en milieukwesties. Het betreft onder meer een basale kennis van natuur en natuurlijke processen en van de verwevenheid van natuur en cultuur. Bovenstaande maakt duidelijk dat resultaatgericht natuurbeleid is aangewezen op leertrajecten die het beleidsproces (ook in voorwaardelijke zin) ondersteunen.

Het ontwikkelen en realiseren van leertrajecten is een zelfstandige expertise waarbij didactische criteria de inhoud en vorm van het leertraject bepalen.

Omdat het natuurbeleid voor de ontwikkeling en realisatie van leertrajecten is aangewezen op educatieve experts, dienen hiervoor concrete opdrachten te worden uitgezet.

HET BELANG VAN LEREN IN NATUURBELEID

In resultaatgericht natuurbeleid kunnen leertrajecten het beleidsproces (ook in voorwaardelijke zin) ondersteunen. Hiertoe is natuurbeleid aangewezen op educatieve experts die algemeen vormende en doelspecifieke leertrajecten kunnen ontwerpen en realiseren.

Door concrete, eenduidige en ten dele ook structurele opdrachten vanuit het natuurbeleid te formuleren worden educatieve experts in staat gesteld om deze educatieve opgave te vervullen.

5.3 Het belang van NME voor natuurbeleid

Het leergebied NME –zoals in paragraaf 3 omschreven– is voor natuurbeleid betekenisvol. De geformuleerde leerdoelen en –inhouden sluiten aan bij vragen en opgaven van natuurbeleid. De betekenis van NME kan enerzijds liggen in een algemeen vormende taak, waarmee wordt beoogd dat mensen (individueel en collectief) hun verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van het leven en de leefomgeving hier en nu en voor elders en later weloverwogen vormgeven. De functie van NME kan dan bijvoorbeeld tot uitdrukking komen in een actieve betrokkenheid bij natuurbeheer, in waardering en zorg voor de leefomgeving en in participatie in natuurbeleidsprocessen.

Eén van de reflectanten verwoordde dit als volgt:

Het bijzondere van NME is dat het werkelijk een goede, praktische manier is om mensen bij hun leefomgeving te betrekken en te leren over leefbaarheid. Omdat voor veel mensen geldt dat zij weinig weten over natuur en over de verwevenheid van natuur en cultuur wordt door NME een wereld ontsloten.

Een ander benadrukte hierbij het belang van ecologische basisvorming:

Resultaatgericht natuur- en milieubeleid is alleen mogelijk indien betrokkenen beschikken over een zekere grondhouding, nodig om te weten wat zij überhaupt met natuur- en milieubeleid aan moeten. Hiertoe is een versterking van ecologische basisvorming wenselijk. Zonder deze basis kan er geen vooruitgang worden geboekt.

Anderzijds kan de betekenis van NME zijn gelegen in haar bijdrage aan doelgerichte interventies die interactief met potentiële doelgroepen worden ontworpen en uitgewerkt ter ondersteuning van specifieke

beleidsprocessen of praktijkinnovaties.

Ten aanzien van dit aspect werden overigens door reflectanten een drietal kanttekeningen geplaatst. Ten eerste werd opgemerkt dat participatie in beleidsprocessen plaatsvindt op basis van betrokkenheid bij en zorg voor de leefomgeving (natuur en milieu). Met andere woorden: een goede realisatie van de algemeen vormende taak van NME is voorwaardelijk voor het succesvol kunnen realiseren van doelgerichte interventies. Ten tweede werd geconstateerd dat interactieve beleidsprocessen pas succesvol kunnen zijn indien betrokkenen bereid zijn tot innovatie. Ten derde werd aangegeven dat de mogelijkheden en grenzen van NME in relatie tot interactieve beleidsvorming nader dienen te worden onderzocht, evenals de didactische professionalisering op dit vlak.

HET BELANG VAN NME VOOR NATURBELEID

Het leergebied NME is voor natuurbeleid betekenisvol; de geformuleerde leerdoelen en -inhouden sluiten aan bij vragen en opgaven van natuurbeleid.

De betekenis van NME is enerzijds gelegen in een algemeen vormende taak, waarmee wordt beoogd dat mensen (individueel en collectief) hun verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van het leven en de leefomgeving hier en nu en voor elders en later weloverwogen vormgeven.

Anderzijds is de betekenis van NME gelegen in haar bijdrage aan doelgerichte interventies die interactief met potentiële doelgroepen worden ontworpen en uitgewerkt ter ondersteuning van specifieke beleidsprocessen en/of praktijkinnovaties.

5.4 NME en natuurbeleid; twee zelfstandige entiteiten

In paragraaf 5.2 is gewezen op het belang van leren in de ontwikkeling en realisatie van natuurbeleid; betrokkenen dienen te zijn (worden) toegerust om hun verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van het leven en de leefomgeving hier en nu en voor elders en later weloverwogen vorm te geven. Dit betekent dat het natuurbeleid is aangewezen op educatieve experts die ondersteunende leertrajecten kunnen realiseren.

In paragraaf 5.3 is vervolgens aangegeven dat het leergebied NME voor natuurbeleid betekenisvol kan zijn omdat de in paragraaf 3.1 geformuleerde leerdoelen en -inhouden aansluiten bij vragen en opgaven van natuurbeleid.

De verhouding tussen NME en natuurbeleid zou dan als volgt kunnen worden omschreven: Het leergebied NME kan een bijdrage leveren aan het ontwikkelen en aanwenden van competenties die met het oog op de ontwikkeling en realisatie van natuurbeleid door betrokkenen wenselijk worden geacht.

NME is echter een zelfstandige educatieve expertise (paragraaf 4.3). Dit houdt in dat de mogelijke bijdrage van NME aan natuurbeleid dient te passen binnen de doel- en taakstelling van het leergebied NME en dat de inhoud en vorm van deze bijdrage is uitgewerkt op basis van didactische criteria. In paragraaf 4.3 is in dit kader gewezen op het feit dat doelgerichte interventies zich richten op de probleemstructuur van aspecten uit het beleidsproces -zoals multi-interpretbare concepten, het recontextualiseren van kennis, pluriformiteit en innovatie- en niet op de inhoudelijke wensen van natuurbeleid.

Omdat het natuurbeleid voor de ontwikkeling en realisatie van leertrajecten is aangewezen op educatieve experts, dienen hiervoor concrete opdrachten te worden uitgezet. Met andere woorden: NME-experts

kunnen worden verzocht om –in samenwerking met betrokkenen– zorg te dragen voor algemeen vormende leertrajecten en/of voor doelgerichte interventies ter ondersteuning van specifieke beleidsprocessen.

Bovenstaande houdt in dat NME en natuurbeleid zijn op te vatten als twee zelfstandige entiteiten. Het *NME tweeduizend 10-punten plan* (Duijsings 2003) laat zien dat binnen de NME-sector eveneens een behoefte aanwezig is om NME en natuurbeleid als zelfstandige entiteiten op te vatten. Gezien het feit dat de verantwoordelijkheden en taken van natuurbeleid enerzijds en NME anderzijds van een andere orde zijn en zelfs tegenstrijdig kunnen werken, is dit een betekenisvol signaal.

Indien NME wordt opgevat als een zelfstandige educatieve expertise dan ligt de verantwoordelijkheid voor de inhoud van het leergebied en voor een verdere professionalisering van specifieke NME-expertises bij de (leden van de) NME-sector. Om deze verantwoordelijkheid gefundeerd vorm te kunnen geven, is een goed georganiseerde en zich duidelijk profilerende NME-sector van belang. Dit belang is driedelig. Ten eerste biedt dit mogelijkheden om het leergebied NME af te bakenen en te onderscheiden van andere waardevolle leergebieden waarvoor educatieve activiteiten worden aangeboden. Hierdoor ontstaat (bijvoorbeeld voor opdrachtgevers) duidelijkheid over wat NME is en wat men van NME kan verwachten.

Ten tweede kan een goed georganiseerde sector aan kleinere NME-organisaties ondersteuning bieden als zij bijvoorbeeld gebruik kunnen maken van NME-basisdocumenten, kunnen participeren in samenwerkingsverbanden en/of kunnen deel nemen aan sectoraal georganiseerde professionaliseringstrajecten.

Ten derde biedt een goed georganiseerde NME-sector opdrachtgevers betere handvatten voor overleg over waardevolle educatietrajecten en eventueel over een verdere professionalisering van NME indien ver-

anderende kennisinhouden (zoals duurzaamheid) en/of vernieuwende competenties een rol spelen.

Indien vanuit het natuurbeleid een beroep wordt gedaan op de educatieve expertise van NME dan is het wenselijk dat NME-actoren deze expertise ook kunnen realiseren. Echter op basis van de veldconsultatie en overig beschikbaar onderzoeksmateriaal⁴ zijn er indicaties dat de huidige NME-sector (collectief gezien) onvoldoende is toegerust om de in paragraaf 5.3 beschreven taken te vervullen. Een viertal indicaties is:

1. Er bestaat behoefte aan expertiseontwikkeling op het gebied van het realiseren van NME-leertrajecten op basis van didactische principes, ook in buitenschoolse situaties.
2. Er bestaat behoefte aan expertiseontwikkeling op het gebied van het realiseren van NME-leertrajecten over de verwevenheid van natuur en cultuur.
3. Er bestaat behoefte aan expertiseontwikkeling op het gebied van het realiseren van doelgerichte NME-interventies ter ondersteuning van interactieve beleidsprocessen en/of praktijkinnovaties.
4. Er bestaat behoefte aan expertiseontwikkeling op het gebied van het realiseren van NME-leertrajecten waarin het individuele en collectieve aspect in het handelen van mensen tot uitdrukking worden gebracht en hierin tevens de verschillende rollen (werkgever, werknemer, vertegenwoordiger maatschappelijke organisatie, wethouder, politicus, ouder, et cetera) te betrekken die mensen in het maatschappelijk verkeer vervullen.

⁴ In het kader van een onderzoek naar de doelen en doelgroepen van een Nationaal Natuureducatie Centrum (Hovinga 2002a) zijn in 2001 een twintigtal actoren geïnterviewd die direct en indirect betrokken zijn bij NME. In de interviews is ondermeer gesproken over (mogelijke) taakstellingen van NME, huidige knelpunten en professionaliseringsbehoeften in het NME-werkveld, en over het concept 'duurzaamheid' in relatie tot NME. Daarna is aanvullend literatuuronderzoek verricht.

NME EN NATUURBELEID; TWEE ZELFSTANDIGE ENTITEITEN

Omdat de verantwoordelijkheden en taken van natuurbeleid enerzijds en NME anderzijds van een andere orde zijn en zelfs tegenstrijdig kunnen werken, worden natuurbeleid en NME opgevat als twee zelfstandige entiteiten.

De verhouding tussen beide entiteiten kan als volgt worden omschreven: Het leergebied NME kan een bijdrage leveren aan het ontwikkelen en aanwenden van competenties die met het oog op de ontwikkeling en realisatie van natuurbeleid door betrokkenen wenselijk worden geacht.

De mogelijke bijdrage van NME aan natuurbeleid dient te passen binnen de doel- en taakstelling van het leergebied NME. De inhoud en vorm van deze bijdrage wordt uitgewerkt op basis van didactische principes.

De verantwoordelijkheid voor de inhoud van het leergebied en voor een verdere professionalisering van specifieke NME-expertises ligt bij de (leden van de) NME-sector. Om deze verantwoordelijkheid gefundeerd vorm te kunnen geven, is een goed georganiseerde en zich duidelijk profilerende NME-sector van belang.

6. ER HING EEN SPIEGEL BOVEN HET WATER

6.1 Handreikingen voor NME-beleid

Het onderzoek dat aan deze rapportage ten grondslag ligt, dient de opdrachtgever handreikingen te leveren om vanuit het ministerie van LNV het NME-beleid tot 2010 te formuleren en nader uit te werken. Met dit NME-beleid wordt enerzijds beoogd het natuurbeleid in de nota *NVM* te ondersteunen. Dit blijkt ondermeer uit de vraag van de opdrachtgever naar competentiebeschrijvingen voor doelgroepen die in de nota staan omschreven en naar mogelijkheden voor NME om een bijdrage te leveren aan competentieontwikkeling van betrokkenen bij natuurbeleid. Anderzijds dient het NME-beleid tot 2010 een verdere ontwikkeling van het leergebied NME en professionalisering van NME-expertises te bevorderen.

Uit de beschreven onderzoeksresultaten is duidelijk geworden dat de verhouding tussen NME, de NME-sector en natuurbeleid nader dient te worden bepaald. Hiertoe is in paragraaf 5.4 een voorstel geformuleerd.

Tevens blijkt dat een aantal knel- en aandachtspunten een verdere ontwikkeling en realisatie van het natuurbeleid in de nota *NVM* beïnvloeden (paragraaf 4.2). Het betreft ten eerste de huidige instrumentele visie op beleidsontwikkeling en –realisatie. Op basis van een drietal redenen wordt in paragraaf 4.2.1 vastgesteld dat dit model niet toereikend is. Ten tweede wordt geconstateerd dat in natuurbeleid gebruik wordt gemaakt van concepten waarover in dagelijkse praktijken interpretatieverschillen of zelfs conceptuele verschillen kunnen ontstaan. Hierdoor kunnen zich onduidelijkheden voordoen over het te realiseren beleid (paragraaf 4.2.2). Ten derde betreft het de doelgroepomschrijvingen in de nota;

deze zijn ontoereikend, waardoor de beoogde doelgroepen onvolledige traceerbaar zijn (paragraaf 4.2.3). Ten vierde is geconstateerd dat het ontwikkelen en aanwenden van competenties ten behoeve van natuurbeleid enkel mogelijk is in een interactief (leer)proces waartoe leden van de betrokken doelgroepen dienen te worden uitgenodigd (paragraaf 4.2.3).

Ten slotte zijn op basis van de onderzoeksresultaten mogelijkheden geïndiceerd voor een verdere ontwikkeling van het leergebied NME en professionalisering van didactische expertises (paragraaf 5.4).

De handreikingen die in deze paragraaf staan geformuleerd sluiten aan bij de hierboven beschreven onderzoeksresultaten en beogen in de eerste plaats de verhouding tussen NME, de NME-sector en natuurbeleid te verhelderen (paragraaf 6.2). Hiertoe is nodig dat de doel- en taakstellingen en specifieke expertises van het leergebied NME worden omschreven én dat betrokkenen bij NME hun respectievelijke verantwoordelijkheden expliciteren. Immers, pas dan kan de betekenis en functie van het leergebied NME en de NME-sector in relatie tot natuurbeleid inzichtelijk worden gemaakt.

In de tweede plaats omschrijven de handreikingen initiatieven die inspelen op de beschreven aandachts- en knelpunten in de nota *NVM* (paragraaf 6.3). Het betreft initiatieven die (uiteindelijk) gericht zijn op het kunnen ontwerpen en realiseren van NME-leertrajecten die (specifieke) natuurbeleidsprocessen en/of praktijkinnovaties kunnen ondersteunen.

In de derde plaats bieden de handreikingen mogelijkheden om een verdere ontwikkeling van het leergebied NME en professionalisering van didactische expertises expliciet ter hand te nemen.

6.2 Handreikingen ten behoeve van het verhelderen van de verhouding tussen NME, de NME-sector en natuurbeleid

Identiteitsbeschrijving

De betekenis en functie van NME én van de NME-sector in relatie tot natuurbeleid kan pas worden bepaald indien helderheid bestaat over wat NME is en beoogt en welke rollen de verschillende NME-actoren hierin vervullen.

EERSTE HANDREIKING

NME tot 2010 initieert processen waarin betrokkenen bij NME -afzonderlijke NME-actoren, de NME-sector in het geheel én overheden- de identiteit van NME (collectief gezien) verhelderen en bevordert ontwikkelingen ten behoeve van een goed georganiseerde en zich duidelijk profilerende NME-sector.

Positionering

Een constructieve dialoog over de betekenis en functie van NME én van de NME-sector in relatie tot natuurbeleid kan worden gevoerd, indien de verschillende participanten de verantwoordelijkheden en taken van hun respectievelijke organisaties in relatie tot NME kunnen communiceren en tevens overeenstemming kunnen bereiken over wederzijdse verwachtingen.

TWEEDE HANDREIKING

NME tot 2010 initieert een proces waarin de verschillende betrokkenen bij de ontwikkeling van NME en NME-beleid worden uitgenodigd om de verantwoordelijkheden en taken van hun respectievelijke organisaties in relatie tot NME te

communiceren én overeenstemming te bereiken over wederzijdse verwachtingen.

Werken met een standaard

Ontwikkeling en innovatie van NME –bijvoorbeeld naar aanleiding van maatschappelijke veranderingsprocessen- vinden niet in het luchtledige plaats, maar zijn gerelateerd aan een kwaliteitsbegrip. Beide concepten vooronderstellen immers –althans in deze context- een verbetering ten opzichte van de huidige situatie. Dit kwaliteitsbegrip dient te worden geëxpliciteerd en onderschreven door de sector. Hieruit zijn kwaliteitscriteria af te leiden op basis waarvan huidige NME-praktijken kunnen worden beoordeeld en innovaties kunnen worden geïnitieerd.

In Hovinga et al. (2000) is een voorstel geformuleerd aan de NME-sector om het kwaliteitsbegrip vanuit een professionaliseringsmotief en in de vorm van een standaard te expliciteren.

Een standaard omschrijft gedeelde uitgangspunten, kernbegrippen en waarden en is bedoeld als reflectie-instrument voor huidige beleidsplannen en educatieprogramma's én als vertrekpunt van waaruit nieuw NME-beleid of een nieuw leertraject wordt ontwikkeld (ibid p. 36).

Het document dient samen met de NME-sector te worden ontwikkeld en uiteindelijk door de sector te worden onderschreven. Dit biedt de gelegenheid om vragen die in de NME-sector leven omtrent NME-doelen en –leerinhouden nader uit te werken, de verhouding tussen NME en de ontwikkeling en realisatie van natuurbeleid te omschrijven én het thema 'duurzaamheid' in het werkveld van NME te positioneren.

De ontwikkeling van een standaard kan de samenhang binnen de sector bevorderen en tevens een bewuste, professionele en op kwaliteit gerichte houding stimuleren.

Omdat het abstractieniveau van het document hoog is en daarmee ver

verwijderd is van de veelvormige praktijk, is het nodig deze te operationaliseren voor specifieke NME-praktijken. Naast de vraag wat willen en beogen we (collectief gezien), worden nu ook vragen gesteld naar de haalbaarheid en de keuzen die in organisaties moeten worden gemaakt. Er is hier een grote, maar niet oneindige speelruimte voor diversiteit (ibid p. 48). Op dit niveau ontstaan beleidsdocumenten, richtlijnen voor educatieve programma's of functioneringsgesprekken, didactische modellen, et cetera. Deze documenten worden ontwikkeld door de organisatie zelf met ondersteuning van (ervarings)deskundigen en zijn getoetst aan de standaard én de betreffende NME-praktijk.

DERDE HANDREIKING

Het rapport 'Werken met standaarden' biedt aanknopingspunten om het kwaliteitsbegrip (wat beoogt NME en welke criteria worden hiervoor gehanteerd?) te operationaliseren in een standaard. Huidige thema's die in de NME-sector spelen, zoals de relatie tussen NME en duurzaamheid, kunnen hierin worden uitgewerkt. Door een traject te ontwikkelen waarbij de NME-sector wordt uitgenodigd om het kwaliteitsbegrip te operationaliseren, kan NME tot 2010 dit proces initiëren. Daarbij dient de functie en taak van de standaard te worden be- en onderschreven door leden van de NME-sector. Vervolgens dienen NME-actoren te worden ondersteund om de standaard te operationaliseren in voor de betrokken organisaties relevante documenten.

Opdrachtgever- en opdrachtnemerschap

Omdat de verantwoordelijkheden en taken van natuurbeleid enerzijds en NME anderzijds van een andere orde zijn en zelfs tegenstrijdig kunnen werken, worden natuurbeleid en NME opgevat als twee zelfstandige entiteiten.

In resultaatgericht natuurbeleid kunnen leertrajecten het beleidsproces (ook in voorwaardelijke zin) ondersteunen. Hiertoe is het natuurbeleid aangewezen op educatieve experts. NME kan als zelfstandige educatieve expertise, een bijdrage leveren aan het ontwikkelen en aanwenden van competenties die met het oog op de ontwikkeling en realisatie van natuurbeleid door betrokkenen wenselijk worden geacht.

VIERDE HANDREIKING

In NME tot 2010 worden natuurbeleid en NME opgevat als twee zelfstandige entiteiten. Vanuit het natuurbeleid worden concrete, eenduidige en ten dele ook structurele opdrachten geformuleerd, waarmee educatieve experts in staat worden gesteld om de voor het natuurbeleid relevante educatieve opgave te vervullen.

De NME-sector ontwikkelt zich tot een betekenisvolle opdrachtnemer voor het natuurbeleid door de sector verder te professionaliseren en doordat NME-actoren zich toerusten om de aan natuurbeleid gerelateerde NME-taken kwalitatief goed te vervullen. Omdat NME een zelfstandige educatieve expertise is, worden deze NME-taken uitgewerkt op basis van didactische principes.

6.3 Handreikingen die inspelen op de beschreven aandachts- en knelpunten in de nota 'Natuur voor Mensen, Mensen voor Natuur'

Recontextualiseren

Concepten als natuur, landschap, leefbaar en duurzaam worden zowel in NME als in de ontwikkeling en realisatie van natuurbeleid regelmatig gebruikt. De betekenissen die aan deze concepten worden gegeven,

blijven echter veelal impliciet. Dit terwijl de betekenisverlening in het dagelijkse leven veelvormig is, waardoor zeer weerbarstige discussies kunnen ontstaan tussen belangengroepen omdat men elkaar niet of slechts moeizaam verstaat.

Betekenisverlening is een dynamisch proces; betekenissen kunnen veranderen door reflectie op het begrip binnen de eigen praktijkcontext én door communicatie en samenwerking met anderen buiten het eigen praktijkveld. Door reflectie op de betekenis van een concept (bijvoorbeeld natuur) in de eigen context en deze te vergelijken met andere betekenissen in andere contexten kan het concept worden gerecontextualiseerd. Recontextualisatie wil zeggen dat het betreffende concept in een andere context wordt omschreven.

Indien betrokkenen uit verschillende (beroeps)praktijken consensus kunnen bereiken over de betekenis van een concept, is het beter mogelijk een vruchtbare discussie te voeren over bijvoorbeeld mogelijke oplossingsrichtingen voor aan natuur en milieu gerelateerde maatschappelijke vraagstukken. Met andere woorden: de communicatie tussen en de samenwerking met andere (beroeps)praktijken kan worden bevorderd door in gezamenlijk overleg concepten te omschrijven.

Deze meer abstracte omschrijvingen staan echter verder af van concrete praktijksituaties. Dit betekent dat vanuit de bereikte consensus aan het betreffende concept opnieuw betekenis moet worden gegeven in en voor de eigen (beroeps)praktijk. Met andere woorden: het abstracte concept dient opnieuw te worden gerecontextualiseerd wil het in concrete praktijksituaties bruikbaar zijn.

Omdat multi-interpretabele concepten een belangrijk knelpunt vormen in de ontwikkeling en realisatie van natuurbeleid, is het nodig dat in NME zorgvuldig aandacht wordt besteed aan het recontextualiseren van concepten op verschillende abstractieniveaus.

VIJFDE HANDREIKING

NME-leertrajecten zijn mede gericht op het recontextualiseren van concepten op verschillende abstractieniveaus. Omdat deze werkwijze onder NME-actoren niet zonder meer bekend kan worden verondersteld, is expertiseontwikkeling op dit vlak nodig.

Doelgroepontwikkeling

Omdat in de nota *NVM* de samenleving in al haar geledingen wordt aangesproken op de eigen verantwoordelijkheid voor natuur, treft de ontwikkeling en realisatie van natuurbeleid grote groepen (zo niet alle) mensen, handelend (werkzaam) in uiteenlopende (beroeps)praktijken. In de nota *NVM* komt dit tot uitdrukking in de doelgroepomschrijving; overheden, bedrijfsleven, een aantal bedrijfssectoren, terreinbeheerders en overige partners in natuurbeheer waaronder maatschappelijke organisaties en burgers worden als doelgroepen onderscheiden. Deze doelgroepen worden niet nader gedefinieerd. Een goede doelgroepomschrijving, gebaseerd op een gedeelde praktijk, is echter nodig, willen NME-actoren in staat zijn om leertrajecten te ontwikkelen die gericht zijn op innovatie van de betrokken (beroeps)praktijken.

ZESDE HANDREIKING

Voor de ontwikkeling van leertrajecten dienen de doelgroepen nader te worden omschreven. Omdat tevens van belang is dat NME-actoren mogelijkheden zien om met deze doelgroepen te werken én potentiële doelgroepen de waarde van NME definiëren en erkennen, zou NME tot 2010 zich moeten richten op doelgroepontwikkeling. Hiermee wordt bedoeld dat een traject wordt ontworpen waarin:

- **Doelgroepen van natuurbeleid concreet zijn gedefinieerd.**

- **Doelgroepen worden uitgenodigd om de doel- en taakstellingen van hun respectievelijke organisaties te vergelijken met de doel- en taakstellingen van het natuurbeleid en hun mogelijke bijdrage aan het natuurbeleid te formuleren in de vorm van verantwoordelijkheden en taken.**
- **Doelgroepen worden uitgenodigd om de hieraan verbonden kwalificaties van medewerkers in competentiebeschrijvingen tot uitdrukking te brengen en te beoordelen in hoeverre competentieontwikkeling nodig is.**
- **Doelgroepen worden uitgenodigd de gewenste competentieontwikkeling te realiseren.**
- **Indien nodig NME-actoren worden gevraagd de doelgroepen in het bovenstaande proces te ondersteunen.**

Competentieontwikkeling

Het individuele en collectieve handelen van mensen –en dus ook het functioneren van organisaties– wordt niet alleen bepaald door (praktische) kennis die individueel of collectief inzetbaar is. Het handelen wordt even zo goed beïnvloed door waarden en motivatie. Dit betekent dat competentieontwikkeling gericht dient te zijn op het verhelderen van waarden en het ontwikkelen en aanwenden van verschillende kennisvormen, in onderlinge samenhang. Het gaat om het leren recontextualiseren en hanteren van kennis in (individuele en collectieve) keuzeprocessen en in innovatietrajecten die naar aanleiding van mogelijke handelingskeuze(n) in praktijken worden gerealiseerd. Hiertoe dienen NME-interventies ten behoeve van competentieontwikkeling te zijn gerelateerd aan de verantwoordelijkheden en taken die betrokken doelgroepen voor hun praktijken formuleren (zie zesde handreiking).

ZEVENDE HANDREIKING

De in handreiking 6 genoemde verantwoordelijkheden en taken dienen te worden geoperationaliseerd in competenties. Doelgerichte NME-interventies kunnen de praktijken ondersteunen bij het ontwikkelen en aanwenden van deze competenties. Competentieontwikkeling is gericht op het verhelderen van waarden en het ontwikkelen en aanwenden van kennis. Omdat in het werkveld nog weinig ervaring aanwezig is met het ontwerpen van praktijkspecifieke NME-interventies ten behoeve van competentieontwikkeling dient op dit vlak expertiseontwikkeling plaats te vinden.

6.4 Handreikingen ten behoeve van een verdere ontwikkeling van het leergebied NME en professionalisering van didactische expertises

Professionalisering en expertiseontwikkeling

Op basis van paragraaf 5.4 en de bouwstenen 5 en 7 kan worden geconstateerd dat er voor betrokkenen bij NME en voor de NME-sector in het geheel mogelijkheden zijn om het leergebied NME verder te ontwikkelen en didactische expertises te professionaliseren. In NME tot 2010 zou expertiseontwikkeling gericht moeten zijn op:

- Het ontwerpen en realiseren van NME-leertrajecten op basis van didactische principes, ook in buitenschoolse situaties.
- Het ontwerpen en realiseren van NME-leertrajecten waarin de verwevenheid van natuur en cultuur tot uitdrukking wordt gebracht.
- Het ontwerpen en realiseren van praktijkspecifieke NME-interventies ten behoeve van competentieontwikkeling.

- Het ontwerpen en realiseren van NME-leertrajecten waarin inhoud wordt gegeven aan het recontextualiseren van concepten op verschillende abstractieniveaus.
- Het ontwerpen en realiseren van NME-leertrajecten waarin het individuele en collectieve aspect in het handelen van mensen tot uitdrukking worden gebracht en hierin tevens de verschillende rollen te betrekken die mensen in het maatschappelijk verkeer vervullen.

ACHTSTE HANDREIKING

Omdat het NME-beleid een verdere ontwikkeling van het leergebied NME en professionalisering van didactische expertises beoogt te bevorderen, zou NME tot 2010 betrokken actoren moeten uitnodigen om de beschreven mogelijkheden tot expertiseontwikkeling uit te werken door initiatieven hiertoe te steunen.

Nationaal Natuureducatie Centrum

In het kader van de uitvoering van de provinciale beleidsnota Veluwe 2010 heeft de Provincie Gelderland het voornemen om een Nationaal Natuureducatie Centrum (NNC) te ontwikkelen. In verband met dit voornemen is het rapport *Op zoek naar de open niche. Doelen en doelgroepen van het Nationaal Natuureducatie Centrum* (Hovinga, 2002a) verschenen. De hierin beschreven doel- en taakstelling van het NNC is –indien de Provincie Gelderland hiervoor kiest– betekenisvol voor zowel de nota *NVM* als voor NME tot 2010, omdat de voorgestelde activiteiten van het NNC een initiërende en ondersteunende functie kunnen vervullen ten behoeve van de uitwerking van de hierboven beschreven handreikingen.

NEGENDE HANDREIKING

Door de hierboven voorgestelde ontwikkelingen aan te laten sluiten bij het initiatief van het NNC kan een concrete mogelijkheid ontstaan om innovatieve kansen voor NME -als zelfstandige educatieve expertise- en daarmee ook voor participanten in de ontwikkeling en realisatie van natuurbeleid, te verzilveren. Hiervoor dient eerst meer duidelijkheid te ontstaan over de keuzen die met het oog op 'NME tot 2010' moeten worden gemaakt. Verder dienen de doel- en taakstellingen van het NNC te worden geoperationaliseerd en dient de functie van het NNC ten opzichte van andere NME-actoren (en de overheid) te worden bepaald. Vervolgens dient expertiseontwikkeling plaats te vinden zodat het NNC een innoverende, stimulerende en ondersteunende functie kan gaan vervullen ten behoeve van natuurbeleid en NME, zoals omschreven in dit advies.

7. SAMENVATTING EN CONCLUSIES

Het leergebied NME is voor natuurbeleid betekenisvol omdat de geformuleerde leerdoelen en –inhouden, zoals omschreven in dit advies, aansluiten bij vragen en opgaven van natuurbeleid.

De betekenis van NME is enerzijds gelegen in een algemeen vormende taak, waarmee wordt beoogd dat mensen (individueel en collectief) hun verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van het leven en de leefomgeving hier en nu en voor elders en later weloverwogen vorm kunnen geven. Anderzijds is de betekenis van NME gelegen in haar bijdrage aan doelgerichte interventies die interactief met potentiële doelgroepen worden ontworpen en uitgewerkt ter ondersteuning van specifieke beleidsprocessen en/of praktijkinnovaties.

Om natuurbeleid te realiseren kan in de huidige pluriforme en dynamische samenleving niet worden volstaan met een beleid van regelen; het natuurbeleid is aangewezen op interactieve beleidsprocessen. Competente betrokkenen kunnen in dergelijke processen op een weloverwogen wijze participeren. Hiertoe dienen zij te zijn (worden) toegerust. Dit betekent dat (voorwaardelijk) leren in resultaatgericht natuurbeleid een cruciale rol vervult en dat natuurbeleid is aangewezen op educatieve experts die ondersteunende leertrajecten kunnen ontwerpen en realiseren.

Door concrete, eenduidige en ten dele ook structurele opdrachten vanuit het natuurbeleid te formuleren worden educatieve experts in staat gesteld om deze educatieve opgave te vervullen.

Omdat de verantwoordelijkheden en taken van natuurbeleid enerzijds en NME anderzijds van een andere orde zijn en zelfs tegenstrijdig kunnen werken, wordt geadviseerd om natuurbeleid en NME op te vatten als twee zelfstandige entiteiten. Het leergebied NME is een zelfstandige

educatieve expertise; de doel- en taakstellingen van NME komen hieruit voort en niet uit natuurbeleid.

De verhouding tussen beide entiteiten kan als volgt worden omschreven: Het leergebied NME kan een bijdrage leveren aan het ontwikkelen en aanwenden van competenties die met het oog op de ontwikkeling en realisatie van natuurbeleid door betrokkenen wenselijk worden geacht.

De mogelijke bijdrage van NME aan natuurbeleid dient te passen binnen de doel- en taakstellingen van het leergebied NME, waarbij de inhoud en vorm van deze bijdrage is uitgewerkt op basis van didactische principes.

Competentieontwikkeling ten behoeve van natuurbeleid is mogelijk in een interactief proces waarin:

1. De doelgroepen van natuurbeleid concreet zijn gedefinieerd.
2. Doelgroepen worden uitgenodigd om de doel- en taakstellingen van hun respectievelijke organisaties te vergelijken met de doel- en taakstellingen van het natuurbeleid en hun mogelijke bijdrage aan het natuurbeleid te formuleren in de vorm van verantwoordelijkheden en taken.
3. Doelgroepen worden uitgenodigd om de hieraan verbonden kwalificaties van medewerkers in competentiebeschrijvingen tot uitdrukking te brengen en te beoordelen in hoeverre competentieontwikkeling nodig is.
4. Doelgroepen worden uitgenodigd de gewenste competentieontwikkeling te realiseren.
5. Indien nodig externe (NME)deskundigen worden gevraagd de doelgroepen in het bovenstaande proces (1 t/m 4) te ondersteunen.

Uit het onderzoek blijkt dat de betekenis en functie van NME én van de NME-sector voor natuurbeleid nader kan worden bepaald indien duidelijkheid en consensus bestaat over wat NME is en beoogt en welke rollen de verschillende NME-actoren hierin vervullen. Dit betekent dat betrokkenen bij NME –afzonderlijke NME-actoren, de NME-sector in het geheel én overheden- de identiteit van NME (collectief gezien) dienen te verhelderen en dat ontwikkelingen ten behoeve van een goed georganiseerde en zich duidelijk profilerende NME-sector dienen te worden bevorderd.

Uit de resultaten van het onderzoek blijkt tot slot dat nader onderzoek nodig is om:

- De mogelijkheden en grenzen van het leergebied NME in relatie tot interactieve beleidsvorming te analyseren.
- Inzicht te verwerven in de wijze waarop recontextualiseren als doelgerichte NME-activiteit kan worden geoperationaliseerd.

Bijlage 1

Actoren die gevraagd zijn te reflecteren op het onderzoek	Participanten die hebben deelgenomen	Participatievorm van de actor
1. Amsterdams Natuur en Milieu Educatie Centrum	Dhr. M. Weesing Dhr. E. Bogaard	schriftelijke consultatie conferentie
2. Bureau voor Educatief Ontwerpen	Mevr. E. Reehorst	schriftelijke consultatie conferentie
3. Cailin Consult	Mevr. B. Wijffels	schriftelijke consultatie conferentie
4. CNME Amersfoort	-	-
5. CNME Breda	Dhr. R. Oosterhof	schriftelijke consultatie conferentie
6. CNME Utrecht	Dhr. T. Kuijpers	conferentie
7. Ecomare	Mevr. C. Kersbergen	schriftelijke consultatie conferentie
8. Expertisecentrum LNV	Dhr. C. Maas Geesteranus	conferentie
9. Gemeente Den Haag Dienst Stadsbeheer, afdeling milieu-communicatie	Mevr. J. Plasmans Dhr. J.H. Post Dhr. O. Mennema	schriftelijke consultatie schrift. cons. + conf. conferentie
10. IVN Consulentschap Gelderland	Dhr. A. Koning	schriftelijke consultatie conferentie
11. IVN Consulentschap Groningen	Mevr. A. Lindeman	schriftelijke consultatie conferentie
12. IVN Consulentschap Noord Brabant	Dhr. B. Huisman	schriftelijke consultatie conferentie
13. IVN Consulentschap Zuid Holland	Mevr. L. Albada	schriftelijke consultatie conferentie
14. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit	Dhr. P. Bos Dhr. D.A. Huitzing Dhr. R. van Raaij	conferentie (voorzitter) schriftelijke consultatie mondelijke consultatie conferentie (inleider thema 1)
15. Naturalis - Nationaal Natuurhistorisch Museum	-	-

16. Natuurmuseum Groningen	Dhr. K. van der Meiden	schriftelijke consultatie conferentie
17. NME-centrum 'Het groene Wiel'	Dhr. D. Wammes	schriftelijke consultatie conferentie
18. Novio Consult	Dhr. H. Blanken	schriftelijke consultatie conferentie
19. SME Milieuvadvisers	Dhr. H. van Nispen	schriftelijke consultatie conferentie
20. Staatsbosbeheer landelijk	-	-
21. Staatsbosbeheer Limburg/Oost Brabant	Dhr. G. Jonkman	schriftelijk consultatie conferentie
22. Stichting CNME Maastricht	Dhr. D. Shepherd	schriftelijke consultatie conferentie
23. Stichting Coördinatie NME Gooi en Vechtstreek	Mevr. L. Haafkens	schriftelijke consultatie conferentie
24. Stichting Veldwerk Nederland	Dhr. P. Duijsings	schriftelijke consultatie conferentie
25. Universiteit Utrecht	Dhr. K. Boersma Mevr. M. van Dijk	conferentie (inleider thema 2) conferentie (notulant)
26. Vereniging tot behoud van Natuur Monumenten	Mevr. M. van den Linden	conferentie
27. Wageningen Universiteit	Dhr. T. van der Star Dhr. C. van Deursen	conferentie (notulant) conferentie
28. -	Dhr. K. Both	schriftelijke consultatie

Bijlage 2

Schriftelijke consultatie

Graag uw reactie op:

NME en de nota 'Natuur voor Mensen, Mensen voor Natuur'

1. Hoe is de relatie tussen NME en de nota *NVM* voor uw instelling te definiëren?

*Toelichting: Het betreft de wijze waarop binnen uw organisatie concreet invulling wordt gegeven aan de relatie tussen NME en het (interactieve) natuur- en milieubeleid van de nota *NVM*.*

In paragraaf 4 en 5 van het conceptrapport NME en de nota *NVM* worden knelpunten beschreven die een nadere uitwerking van de relatie tussen NME en het (interactieve) natuur en milieubeleid van de nota *NVM* kunnen belemmeren. Dit geldt bijvoorbeeld voor de constatering dat de doelgroepen in de nota te breed zijn geformuleerd (p. 9). Het geldt tevens voor het feit dat huidige NME-activiteiten maar ten dele zijn gerelateerd aan het natuur- en milieubeleid; NME wordt in verschillende NME-praktijken niet als vanzelfsprekend opgevat als een leergebied dat gaat over de relaties tussen mensen (collectief gezien) en de natuur én de wijze waarop relaties tussen mensen onderling van invloed zijn op huidige natuur- en milieukwesties (p. 12).

2. Welke mogelijke knelpunten worden door u gesignaleerd?

Toelichting: Geef bij het beantwoorden van de vraag aan of dit binnen uw organisatie speelt, bij andere organisaties en/of het overheidsbeleid.

3. Welke initiatieven zijn nodig om de relatie tussen NME en het (interactieve) natuur en milieubeleid van de nota *NVM* beter vorm te geven?

Toelichting: Geef bij het beantwoorden van de vraag aan welke rol uw eigen organisatie, of mogelijk andere organisaties en/of het overheidsbeleid hierin zouden moeten spelen.

NME op weg naar 2010

In *Zonder bomen geen bos* (paragraaf 3, 4 en 5) en in *NME en de nota *NVM** (paragraaf 6) wordt beoogd dat het voor een verdere ontwikkeling van NME (inclusief leren voor duurzaamheid) én voor een verdere professionalisering van de NME-sector nodig is te omschrijven wat NME is, wat het beoogt en welke kwaliteitscriteria voor 'goede' NME kunnen worden gehanteerd.

Op basis van beide onderzoeken kunnen voorlopig een viertal kwaliteitscriteria voor 'goede' NME worden geformuleerd.

1. NME betreft doelgericht leren. Hiermee is een informele leersituatie voor de deelnemers aan het traject niet uitgesloten. Het gaat er om dat de initiator doelgericht inhoud en vorm geeft aan het traject. Dit betekent dat voorlichtings- en andere communicatieve activiteiten waarbij deelnemers toevalligerwijs leren en de initiator andere doelen beoogt, niet langer vallen onder NME.
2. In het leertraject wordt inhoud gegeven aan emancipatorisch leren.
3. In het leertraject wordt een verband gelegd tussen onze verantwoordelijkheden voor toekomstig leven en toekomstige leefomgevingen én huidige praktijken en perspectieven. Dit betekent dat geleerd dient te worden over leefbaarheid hier en elders en voor nu en later, over de relaties tussen natuur, milieu en samenleving en dus ook over de relaties tussen ecologische en maatschappelijke processen. Duurzaamheid is hierin een belangrijk, maar niet het enige thema.
4. In de uitwerking van het thema 'duurzaamheid' wordt beoogd dat deelnemers afstand kunnen nemen van het eigen perspectief en duurzaamheid leren interpreteren vanuit

meerdere dimensies. Er wordt naar gestreefd juist de samenhang tussen verschillende dimensies te leren zien en dit te relateren aan onze verantwoordelijkheden voor toekomstig leven en toekomstige leefomgevingen.

6. Welke eventuele discrepanties neemt u waar tussen a. de omschreven kwaliteitscriteria, b. de kwaliteitscriteria die binnen uw organisatie voor NME (leren voor duurzaamheid) worden gehanteerd en c. concrete NME-activiteiten die door uw organisatie worden gerealiseerd? Kunt u tevens aangeven in hoeverre deze discrepanties speerpunten zijn in het beleid?

7. Welke initiatieven zijn volgens u nodig om het kwaliteitsbegrip van NME (leren voor duurzaamheid) beter te omschrijven en nader te operationaliseren?

Toelichting: Geef bij het beantwoorden van de vraag aan welke rol uw eigen organisatie, of mogelijk andere organisaties en/of het overheidsbeleid hierin zouden moeten spelen.

Ruimte voor aanvullende opmerkingen en suggesties naar aanleiding van:

1. Het conceptrapport NME en de nota NVM in het algemeen.
2. De bouwstenen in het conceptrapport NME en de nota NVM (paragraaf 6).

Bijlage 3

Discussiethema's

Thema 1: NME in het licht van interactieve beleidsvorming

Interactieve beleidsvorming is een belangrijk aspect in de nota 'Natuur voor Mensen, Mensen voor Natuur.' Gediscussieerd wordt over mogelijke rollen van NME in interactieve beleidsvorming. Is een eerste afbakening van NME nodig?

Thema 2: Duurzaamheid in NME-praktijken; hoe realiseer je dat?

Duurzaamheid is niet eenduidig te definiëren. Een educatieve uitwerking van duurzaamheid is daarom problematisch. Gediscussieerd wordt over mogelijkheden om 'leren voor duurzaamheid' in NME-praktijken te concretiseren.

Thema 3: NME op weg naar 2010

Een sprong in de tijd naar 2010 biedt mogelijk kansen voor een stap vooruit met NME. Welke taakstelling(en) en expertise kunnen in 2010 worden gerealiseerd en welke initiatieven dienen hiervoor te worden genomen?

Literatuur

- Aalsvoort van, J. 2000. *Chemistry in products. A cultural-historical approach to initial chemical education*. Proefschrift Universiteit Utrecht. Utrecht: Drukkerij Elinkwijk BV.
- Aarts, N. 1998. *Een kwestie van natuur*. Proefschrift. Wageningen: Wageningen Universiteit Research.
- Adolfse, L. & P. de Koning. 1994. *In de roos. Een verslag over communicatie, leren en innovatie in de rozensierteelt*. Utrecht: Adviesraad voor het onderwijs. Werkdocument 02.
- Ahmed, M. 1983. Critical educational issues and non-formal education. *Prospects*. XIII (1), pp. 35 - 43.
- Alblas, A.H., J.J.S. Broertjes, F.F.M.J. Janssen & A.J. Waarlo. 1993. *Begrip en betrokkenheid. Bouwsteen voor leerbare thema's in natuur- en milieu-educatie*. Wageningen: Vakgroep Agrarische Onderwijskunde. Utrecht: Vakgroep Didactiek van de Biologie.
- Anderson, J.R., L.M. Reder & H.A. Simon. 1996. Situated Learning and Education. *Educational Researcher*, 25, (4), pp. 5-11.
- Bhola, H.S. 1983. Non-formal education in perspective. *Prospects* XIII (1), pp. 45 - 54.
- Bjørnavold, J. 2000. *Making learning visible. Identification, assessment and recognition of non-formal learning in Europe*. Cedefop – European Centre for the Development of Vocational Training. Thessaloniki: Pylea.
- Boersma, K. & M. Hulsbeek. 2000. *Evaluatie en beoordeling van inhoudelijk medewerkers van het kenniscentrum*. Concept. Enschede: Stichting Leerplanontwikkeling.
- Boersma, K. 2002. *Cultuurhistorische fundering van een visie op leren*. Utrecht: interne publicatie.
- Boersma, K. e.a. 2002. *Onderzoeksthema 4: Educatie en Communicatie van Natuurwetenschap*. Concept. Utrecht: Universiteit Utrecht. Interne publicatie.
- Boersma, K. TH. 1995. Constructivisme en curriculum. *Pedagogisch Tijdschrift*. 20, (4/5), pp. 247-262.
- Borich, G.D. & M.L. Tombari. 1997. *Educational Psychology. A Contemporary Approach*. New York: Addison-Wesley Educational Publishers Inc. Longman.
- Broens, M. 1997. *Naar een NME Centrum van de toekomst. Onderzoeksverslag en wegwijzer*. Rotterdam: Dienst Recreatie
- Broens, M. 1999. *Werken in een NME Centrum van de toekomst. Onderzoeksverslag en wegwijzer*. Rotterdam: Dienst Recreatie
- CTO/ In dienst van de democratie. <http://www.toekomst-comm.nl>
- Derkzen, P.H.M., R.J.M. le Rütte & J.W.G. Geerligts. 2002. *De spagaat van Natuurbeleid: doelen en werking. Literatuurstudie over de werking van het soci-*

- aal instrumentarium van natuur als kennisintensief beleidsterrein. Wageningen: STOAS Onderzoek.
- Deursen, C. van, W. Nagel & W. Smit. 2003. *Staalkaart NME. Verkennend onderzoek naar de stand van zaken in het NME-werkveld en de relatie met leren voor duurzaamheid*. Nijmegen: Novio Consult.
- Duijsings, P. 2003. *NME tweeduizend 10-punten plan*. Concept. Amsterdam: Vereniging Educaties Nederland.
- Dyck, M. & F. Studulski. 1994. *Schools en buitenschools*. Utrecht: Adviesraad voor het Onderwijs. ARO Werkdocument 15.
- Eraut, M. 1985. *Knowledge creation and knowledge use in professional contexts*. Studies in Higher Education, vol 10, no.2, pp. 117-133.
- Geerlings, J.W.G., R.J.M. Le Rütte & P. H. Derksen. 2002. *Sociaal Instrumentarium Natuurbeleid. Een uitwerking van een architectuur van kennisbeleid voor een participatief sociaal beleidsinstrument voor natuur(beleid)*. Wageningen: Stoas Onderzoek.
- Hovinga, D. 2003. *Zonder bomen geen bos. NME en het programma 'Leren voor Duurzaamheid.'* Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Hovinga, D. 2002a. *Op zoek naar de open niche. Doelen en doelgroepen van het Nationaal Natuureducatie Centrum*. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Hovinga, D. 2002b. *NME en de nota 'Natuur voor Mensen, Mensen voor Natuur', eerste analyse*. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Hovinga, D., C. van den Berg & K. Both in samenwerking met M. Margadant-van Arcken. 2000. *Werken met standaarden: een perspectief. Kwaliteitscriteria voor doelen, didactiek en leerinhouden van Natuur- en Milieu-Educatie*. Amsterdam: Bureau NME-diensten/IVN.
- Huitzing, D. 2002. In reactie op het conceptrapport *Doelen en doelgroepen van het Nationaal Natuureducatie Centrum in het kader van de uitvoering van 'Veluwe 2010'*. Den Haag: LNV/DWK (briefwisseling).
- Hulshof, M., A. van Rheede en G. Frederiks. 1998. *Het NME-werkveld naar 2004. Vernieuwing binnen of buiten de gouden koorden?* Werkdocument IKC Natuurbeheer nr W-169. Wageningen: Informatie- en kenniscentrum Natuurbeheer. Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij.
- Jansen, Th.J.M. 1994. *Gedeelde verschillen. Algemene volwassenenvorming in een veelvormige wereld*. Proefschrift Nijmegen. Den Haag: VUGA.
- Jickling, B. & Spork, H. 1998. Education for the environment: a critique. *Environmental Education Research*, 4(3), pp. 309-327.
- Klarus, R. & P. van den Dool. 1989. *Ontwerpen van leerprocessen. Ervaringsleren en cultuurhistorische leerpsychologie binnen vorming en onderwijs*. Amersfoort: Anthos/SVE.
- Klarus, R. 2000. Competenties een plaats geven. In: Wieringen, A.M.L., M. van Dyck, B.W.M. van Høvels & W.J. Nijhof (red). *Nieuwe aansluitingen tussen onderwijs en arbeid*. Max Goote Jaarboek '99/'00. 's -Gravenhage: Elsevier.
- Klop, P. & R.J.M. Le Rütte. 2002. *Doorwerking Nota 'Natuur voor Mensen, Mensen voor Natuur' naar het onderwijs*. Dronten/Wageningen: DLV Groen & Ruimte, STOAS Onderzoek.
- Knippels, M.C.P.J. 2002. *Coping with the abstract and complex nature of genetics in biology education. The yo-yo learning and teaching strategy*. Proefschrift Universiteit Utrecht. Utrecht: CD-B press.
- Kockelkoren, P. 1992. *De natuur van de goede verstaander*. Proefschrift Universiteit Twente. Enschede: Universiteit Twente.
- Koppen van, C.S.A. 2002. *Echte natuur. Een sociaaltheoretisch onderzoek naar natuurwaardering en natuurbescherming in de moderne samenleving*. Proefschrift Wageningen Universiteit. Wageningen: Wageningen Universiteit.
- Lemaire, T. 2002. *Met open zinnen. Natuur, landschap, aarde*. Amsterdam: Ambo.
- Lijmbach, S., M. Broens & D. Hovinga in samenwerking met M. Margadant-van Arcken. 2000. *Duurzaamheid als leergebied; Conceptuele analyse en educatieve uitwerking*. Utrecht: CDB press vol. 36.
- Lijmbach, S., M. Margadant-van Arcken, K. van Koppen & A. Wals. 2002. "Your view of nature is not mine!": Learning about pluralism in the classroom. *Environmental Education Research*, 8(2), pp. 121-135.
- Loosdrecht, M. van 2002. *Voorstel voor invulling van het speerpunt 'Professionalisering en kwaliteitszorg in de NME sector.'* Onderdeel van het landelijke programma 'Leren voor Duurzaamheid.' Concept. Amsterdam: Bureau Vanloosdrecht.
- Margadant-van Arcken, M. 2001. Environmental literacy: Re-examing the justifications and objectives of environmental education in the context of a risk society. In: Jong, de O., E. Savelsbergh & A. Alblas. *Teaching for Scientific Literacy. Context, Competency, and Curriculum*. Utrecht: CDB press vol. 38, pp. 5-14.
- Margadant-van Arcken, M. & C.S. van den Berg. 2000. *Natuur in pluralistisch perspectief. Theoretisch kader en voorbeeldmateriaal voor het omgaan met een veelheid aan natuurbeelden*. Utrecht: CDB press vol. 35.
- Margadant-van Arcken, M. 2000. NME en de vraagstukken van de Groene Ruimte. In: Cox, D.O. et al. *Gammakennis voor de Groene Ruimte; Evaluatie van onderzoeksprogramma 314 Mens en Draagvlak in de Groene Ruimte*. Wageningen: Alterra-rapport 239, pp. 86-95.
- Margadant-van Arcken, M. 1996. *Kiezen en delen. In dialoog op weg naar educatie-doeltypen NME*. Wageningen: IKC Natuurbeheer, rapport nr. 22.
- Mayer, R.E. 1987. *Educational Psychology. A Cognitive Approach*. USA: Harper Collins Publishers.
- Meijer, W.A.J. 1992. *Algemene pedagogiek en culturele diversiteit*. Nijkerk: Intro.
- Meijer, W.A.J. in samenwerking met D. Benner & J. Imelman. 1987. *Perspectieven*

- op mens en opvoeding. Nijkerk: Intro.
- Millar, R. & Osborne, J. 1998. *Beyond 2000: Science Education for the Future*. London, King's College, School of Education.
- Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij. 1999. *NME 21: Leren voor een duurzame samenleving. Educatie Agenda 21: natuur- en milieu-educatie vanaf 2000*. Den Haag: Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij.
- Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij. 2000. *Natuur voor Mensen, Mensen voor Natuur. Nota natuur, bos en landschap in de 21ste eeuw*. Den Haag: Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij.
- Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij. 2002. *Opdracht onderzoek NME tot 2010*. Den Haag: Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij.
- Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij. 2002. *Verzoek onderzoek naar NME tot 2010 in het kader van het nieuwe natuurbeleid*. Den Haag: Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij.
- Natuurplanbureau. 2001. *Natuur en landschap vragen samenhang in beleid. Samenvatting Natuurbalans 2001*. De Bilt: RIVM
- Oers, B. van 1998. From context to contextualizing. *Learning and Instruction*. 8, (6), pp.473-488.
- Oers, B. van & W.L. Wardekker. 1997. De cultuurhistorische school in de pedagogiek. In: Miedema, S. (red). *Pedagogiek in meervoud. Wegen in denken over opvoeding en onderwijs*. Houten/Diegem. Bohn Stafleu Van Loghum
- Perkins, D., S. Tishman, R. Ritchhart, K. Donis & A. Andrade. 2000. Intelligence in the Wild: A dispositional view of intellectual traits. In: *Educational Psychology Review*, 12(3), pp. 269-293.
- Perkins, D.N., E. Jay & S. Tishman. 1993. Beyond abilities: a dispositional theory of thinking. In: *Merrill-Palmer Qu.* 39(1): pp. 1-21 / <http://learnweb.harvard.edu>
- Plomp, T.J., A. Feteris, J.M. Pieters & W. Tomic (red). 1992. *Ontwerpen van onderwijs en trainingen*. Utrecht: Uitgeverij Lemma B.V.
- Provincie Gelderland. 2000. *Veluwe 2010 een kwaliteitsimpuls*. Arnhem: Provincie Gelderland.
- Raad voor het Landelijk Gebied. 1998. *Natuurbeleid dat verder gaat ...*. Amersfoort: RLG 98/8.
- Raad voor het Landelijk Gebied. 2001. *De natuur van het draagvlak. Advies over versterking van de politiek-maatschappelijke basis voor natuurbeleid*. Amersfoort: RLG 01/2
- Raad voor het Landelijk Gebied. 2002. *Voor boeren, burgers en buitenlui. Advies over de betekenis van sociaal-culturele ontwikkelingen voor het landelijk gebied*. Amersfoort: RLG 02/08
- Raaij, R. van 2002. *Haalbaarheidsstudie Nationaal NME Centrum (NNC) op de Veluwe*. Interne publicatie DN-LNV.
- RMNO & NRLO. 2000. *Natuur over de drempel. Kennis en kennisinfrastructuur voor natuur, bos en landschap aan het begin van de 21e eeuw*. Rijswijk: RMNO nummer 143/NRLO nummer 2000/1.
- Sauvé, L. 1999. Environmental education between modernity and postmodernity. *Canadian Journal of Environmental Education*, 4, pp. 9-36.
- Smeyers, P. 1996. Besprekingsartikel: een feministische visie op ethiek en pedagogiek: Nel Noddings' Ethics of Care. In: *Pedagogisch Tijdschrift*, 21(1), pp. 69-79.
- Smeyers, P. 1996. Over vertrouwen en zorg als morele en als pedagogische basisconcepten. In: *Pedagogisch Tijdschrift*, 21(1), pp. 48-68.
- Smit, C.A. 1996. Tacit knowledge. *Opleiders in Organisaties/Capita Selecta - aflevering 26*, pp. 46-63. Deventer: Kluwer Bedrijfswetenschappen.
- Sternberg, R.J. & J.A. Horvath. 1999. *Tacit Knowledge in Professional Practice: Researcher and Practitioner Perspectives*. Londen/New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers Mahwah.
- Sternberg, R.J. & Li-Fang Zhang. 2001. *Perspectives on Thinking, Learning, and Cognitive Styles*. Londen/ New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers Mahwah.
- Tellegen, T. 1999. *Er ligt een appel op een schaal*. Gedichten. Amsterdam: Querido's Uitgeverij B.V.
- Tishman, S. & A. Andrade. ?. *Thinking dispositions: a review of current theories, practices, and issues*. <http://learnweb.harvard.edu>
- Veld, R.J. in 't (red.) 2000. *Willens en wetens. De rollen van kennis over milieu en natuur in beleidsprocessen*. Rijswijk: RMNO. Utrecht: Uitgeverij Lemma BV.
- Vermunt, J. 2002. *Inaugurele rede 'De kracht van onderwijsmethoden en de kwaliteit van het leren: voorbereiden op levenslang leren.'* In verkorte vorm uitgesproken bij de aanvaarding van de Leerstoel erector prof. dr. L. Verhaegen, leerstoel voor didactiek van het hoger onderwijs, op 21 november 2002. www.luc.ac.be
- Weelie, D. 2001. Contextualizing biodiversity. In: Jong, de O., E. Savelsbergh & A. Alblas. *Teaching for Scientific Literacy. Context, Competency, and Curriculum*. Utrecht: CDB press vol. 38, pp. 99-116.
- Wijffels, B., H. Blanken, M. van Stalborch & R. van Raaij (red.) 2002. *'De kroon' op het werk. De rol van leerprocessen in het streven naar een duurzame samenleving. Essaybundel in het kader van het programma 'Leren voor duurzaamheid'*. Amsterdam: Programma Leren voor Duurzaamheid/NCDO.

<http://habits-of-mind.net>
<http://learnweb.harvard.edu>
http://www.funderstanding.com/about_learning.cfm
<http://www.geocities.com/learningenvironments>
<http://www.lerenvoorduurzaamheid.info>
<http://www.nme-rotonde.nl>
<http://www.stibco.nl>
<http://www.uvt.nl/filosofie>

